

วิถีชีวิตของคนในชุมชนกับคุณภาพของโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส

ในการวิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อๆ ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส" ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมและศึกษาปัญหาที่ทําให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อๆ ได้อย่างเจาะลึก โดยผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนร่วมกับปัจจัยด้านโรงเรียน ครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพราะวัฒนธรรมและชีวิตความเป็นไปของคนในชุมชน เป็นพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตมนุษย์ ในอันที่จะหล่อหลอมให้บุคคลมีพฤติกรรม ทักษะ ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนการดำเนินชีวิตด้านอื่น ๆ ของคนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นวิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงมีผลกระทบต่อคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการเสนอข้อมูลเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยบรรยายภาพรวมของชุมชน เพื่อให้เห็นสภาพท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส

ชุมชนที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษานี้ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "อีสานใต้" ประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ มี 3 จังหวัดที่มีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ประชาชนเจ้าของถิ่นเดิมมี 3 เชื้อชาติ คือ เขมร ส่วย และเยอ ซึ่งงานปัจจุบันยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนอยู่ คนไทยเหล่านี้อาศัยอยู่ทั่วไปและประชากรส่วนใหญ่นับในบริเวณพื้นที่ 3 จังหวัดเป็นเขมรมากที่สุด รองลงมาคือ ส่วย และเยอ นอกจากนี้ยังมีลาว จีน และไทย (สุพจน์ ประเสริฐศรี, 2527) คนไทยเชื้อสายเขมรส่วย และเยอ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ส่วนใหญ่นานาจะยากจน รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชาชนทั้ง 3 จังหวัดอยู่ในอันดับต่ำสุดของประเทศ ศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่ประชากรมีรายได้ต่ำสุด คือ ประมาณ 7,000 บาทต่อคนต่อปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2531) เขมร ส่วย และเยอ มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก และวัฒนธรรมบางอย่างจะคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของคนไทยทั่วไป อย่างไรก็ตามขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ รวมทั้งสภาพพื้นฐานทาง

สังคมและ เศรษฐกิจ ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเองและสังคมของคนเหล่านี้อยู่มาก ส่วนใหญ่ไร้การศึกษา ขาดความรู้และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต แม้ว่าในปัจจุบัน การศึกษาภาคบังคับจะสามารถจัดได้อย่างทั่วถึง แต่คุณภาพการศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ รอกาสเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาต่ำมาก และการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนยังไม่เพียงพอ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531) เพื่อให้เห็นภาพที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ ผู้วิจัยขอเสนอแผนที่แสดงที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ ดังนี้

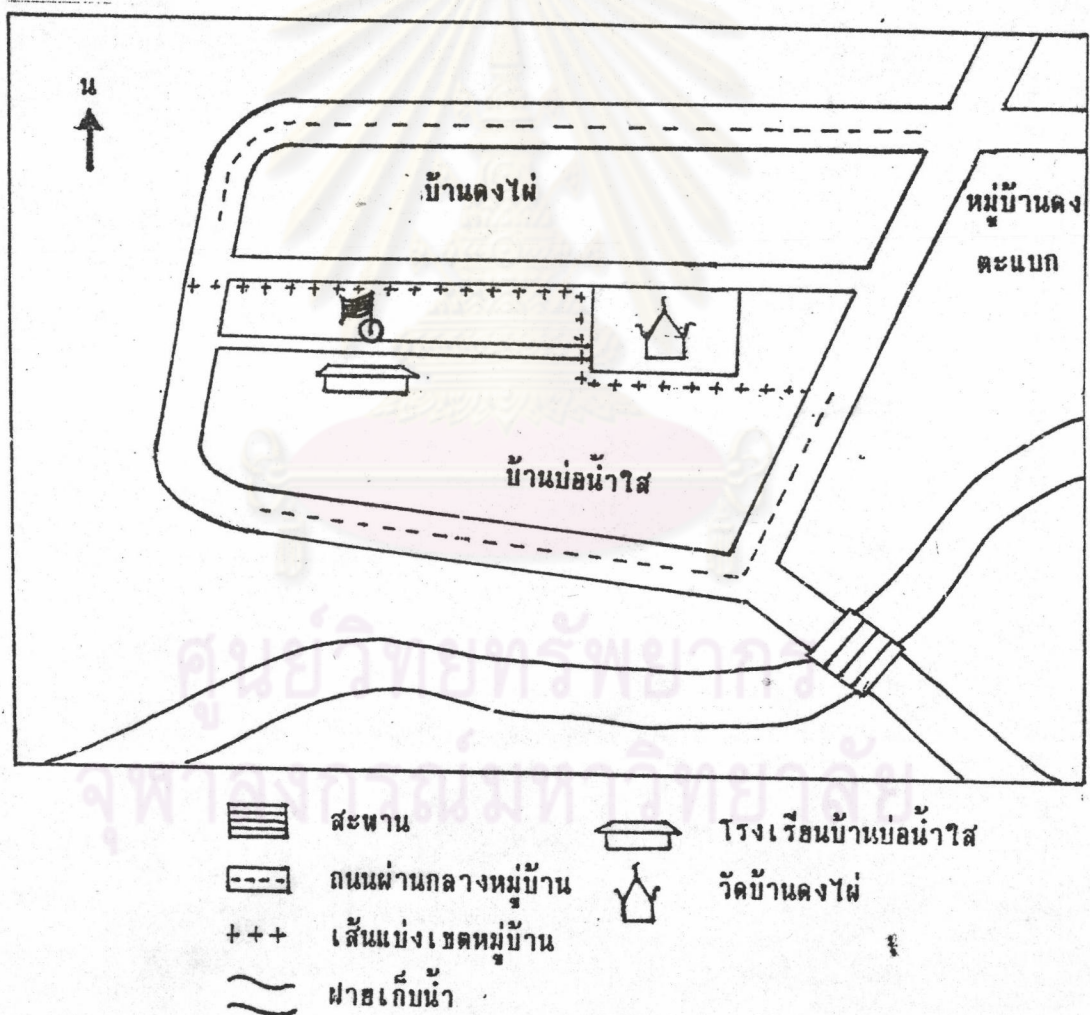
แผนภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้

ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ

สำหรับชุมชนที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นชุมชนที่อยู่ภายใต้บริการของโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านบ่อน้ำใส และหมู่ 12 บ้านดงไผ่ เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านบ่อน้ำใส ได้รับการจัดตั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2536 นอกจากนี้ 2 หมู่บ้านนี้โรงเรียนบ้านบ่อน้ำใดยังมีนักเรียนที่อยู่ต่างตำบล แต่มีบ้านอยู่ใกล้โรงเรียนมาเรียนที่โรงเรียนด้วย

แผนภาพที่ 3 ลักษณะที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ภายใต้บริการของโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส เป็นแผนผังที่ผู้วิจัยสร้างเอง มีลักษณะดังนี้

ในการเสนอข้อมูลของชุมชนที่เกี่ยวกับที่ตั้ง ประชากร และสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ผู้วิจัยแยกบรรยายที่ละหมู่บ้าน สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม สภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ผู้วิจัยเสนอข้อมูลในภาพรวม เพราะวิถีชีวิตของคนทั้ง 2 หมู่บ้านไม่แตกต่างกัน

บ้านบ่อน้ำใส

ประชากร มีจำนวนครัวเรือน 56 หลังคา ประชากร 257 คน สมาชิกโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 6 คน มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละ 15,000-20,000 บาทต่อปี

อาชีพ ประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพการงานเป็นหลัก มีการปลูกปอ และถั่วลิสงเป็นอาชีพเสริม

ภาษา ใช้ภาษาถิ่นเขมรเป็นภาษาพูด

ศาสนา นับถือศาสนาพุทธ

การคมนาคม หมู่บ้านอยู่ห่างจากโรงเรียนเป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเป็นระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร มีถนนลูกรังผ่านกลางหมู่บ้าน และมีถนนแยกไปหมู่บ้านอื่น ทางแยกนี้ใช้เป็นเส้นทางเดินทางของหมู่บ้านอื่นไปอำเภอ ส่วนถนนที่ผ่านกลางหมู่บ้านเป็นถนนจากหมู่บ้าน ไปโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส และหมู่บ้านตงไฟ การเดินทางจากหมู่บ้านเข้าสู่อำเภอมี 3 วิธี ได้แก่ การเดินทางด้วยรถโดยสารที่มาจากหมู่บ้านอื่นผ่านหมู่บ้านบ่อน้ำใสวันละ 1 เที่ยว คือ เข้าไป-เย็นกลับ หรือเดินทางด้วยเท้าเป็นระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร เพื่อไปนั่งรถโดยสารที่หมู่บ้านสวายทม ซึ่งเป็นทางผ่านเข้าสู่ตัวอำเภอ หากกลับก็นั่งรถโดยสารมาลงที่บ้านสวายทมแล้วเดินด้วยเท้าเข้าหมู่บ้าน อีกวิธีหนึ่งคือ เดินทางด้วยรถจักรยานหรือจักรยานยนต์ ในหมู่บ้านมีหลายครอบครัวที่มีรถจักรยานยนต์ นอกจากจะทำให้สะดวกรวดเร็วแล้ว ยังสามารถใช้บรรทุกคนได้อีกประมาณ 5-7 คน และใช้บรรทุกสินค้า สิ่งของต่าง ๆ ได้อีกด้วย โดยใช้รถเข็น 2 ล้อพ่วงท้าย ภาพเช่นนี้มิ่าให้เห็นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงเช้าจะมีพ่อค้าแม่ค้าใช้บรรทุกสินค้าจากอำเภอมาขายที่หมู่บ้าน

สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่

1. โรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส อยู่ห่างจากหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร
2. บ้านผู้ใหญ่บ้าน ตั้งอยู่ตรงทางแยกของหมู่บ้าน เป็นศูนย์รวมและเป็นที่อ่านหนังสือพิมพ์ของคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักมานั่งอ่านหนังสือพิมพ์บ้าง จับกลุ่มสนทนากันบ้าง

นอกจากนี้ชาวบ้านยังใช้เป็นที่รอตโดยสารจากหมู่บ้านอื่นที่จะผ่านมา เพื่อเข้าไปทาสูระที่
อาเภอ ที่บ้านผู้ใหญ่นานจึงมักมีชาวบ้านมาชุมนุมกันอยู่เสมอ

3. ร้านค้า ในหมู่บ้านมีร้านค้าจำนวน 2 ร้าน อยู่ตรงข้ามบ้านผู้ใหญ่นาน และ
เลี้ยวทางแยกเข้าหมู่บ้านไปเล็กน้อย ร้านค้าจะขายสินค้าประเภทอาหาร ได้แก่ เครื่องดื่ม
อาหารแห้ง ของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน และยารักษาโรคบางชนิด เช่น ก้วยเตี่ยว
ขนมจีน น้ำอัดลม น้ำแข็ง น้ำผลไม้ปั่น สุรา ปลากระป๋อง ปลาสำ กะลือ พริก ขนเม สบู่
ผงซักฟอก ฯลฯ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในเวลาเช้าและเย็นจะมีกลุ่มผู้ชายมานั่ง
ดื่มสุราสนทนากันอย่างสนุกสนาน เมื่อมีคนอื่นเดินผ่านก็จะเรียกมาร่วมวงด้วย จากกลุ่มเล็ก ๆ
เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นกลุ่มใหญ่ การสังสรรค์เริ่มจากสุราเพียงครึ่งขวด ต่อไปอาจ
กลายเป็น 2-3 ขวด จน天色วันสายจึงสลายตัวไป กลุ่มแม่บ้านจะมาซื้ออาหารในตอนเช้าและ
เย็น เมื่อมาถึงร้านค้าก็มักจะจับกลุ่มสนทนากันก่อนกลับบ้าน กลุ่มวัยรุ่นจะมาร้านค้าเวลา
ใกล้ ๆ เย็น เพราะในตอนเช้าและเย็นต้องทำงานบ้าน เมื่อเสร็จจากงานจึงมาจับกลุ่มที่
ร้านค้า รับประทานขนมบ้าง จับกลุ่มสนทนากันบ้าง อีกกลุ่มที่เป็นลูกค้าประจำของร้านค้า คือ
กลุ่มเด็กจะมาที่ร้านค้าไม่เป็นเวลา ตามพ่อแม่มานั่ง ตามพี่มานั่ง ผู้ปกครองให้มาซื้อของ
บ้าง เมื่อมาถึงร้านค้าพบเพื่อนก็จะพากันวิ่งเล่นอยู่แถว ๆ ร้านค้าและบ้านผู้ใหญ่นาน ร้านค้า
จึงเป็นที่ชุมนุมของคนทุกวัย โดยเฉพาะในวันที่ 1, 16 และ 20 ของทุกเดือน พวกผู้ใหญ่จะ
มาที่ร้านค้ามากเป็นพิเศษ เพราะเป็นวันจับสลากกินแบ่งรัฐบาล และสลากออมสิน หรือที่
ชาวบ้านเรียกว่า "เบอร์" คาสนทนาที่ถามกันซ้ำ ๆ กันดูเหมือนจะติดปากของทุกคนในวันนี้
ตัวอย่างได้แก่

"ได้อะไรบ้าง"

"พันดีไหม"

"ไปทานหรือเปล่า"

"หลวงพ่อก้ออะไรมา"

"วันนี้ซื้ออะไร" ฯลฯ

ผู้วิจัยได้ซักถามชาวบ้านถึงการได้มาซึ่งตัวเลข ชาวบ้านบอกว่ามีหลายวิธี
ด้วยกัน บางคนใช้การแปลความฝันออกมาเป็นตัวเลข ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า "พอใกล้ ๆ
วันเบอร์ออกก่อนนอนฉันก็ชอบฝันตาย เจ้าที่ ให้มาเข้าฝันบอก พอฉันก็เอาความฝันมาตี
เป็นเลข"

ผู้วิจัยถามถึงความถูกต้องในแต่ละงวด ชาวบ้านบอกว่า "ก็ไม่มีแห่พรอกคุณครู บางทีก็เจียด พันแม่ยกแต่ตีผิดเอง" ที่ร้านค้าจึงเป็นสถานที่ที่ใช้เล่าความฝัน มีการช่วยกัน แผลออกมาเป็นตัวเลข โดยเฉพาะความฝันของคนที่มีความถี่ในการถูกจะได้รับความสนใจ เป็นพิเศษ

ชาวบ้านอีกคนหนึ่งเล่าถึงวิธีการได้มาซึ่งตัวเลขว่า "ผมใช้วิธีการชูดต้นไม้ อย่างต้นไทร ต้นตะแบก ต้นมะยมโดยเฉพาะต้นที่ถูกฟ้าผ่า ให้แม่นยำจริง ๆ"

ผู้วิจัยได้ซักถามถึงวิธีการชูดต้นไม้ให้ได้ตัวเลข ชาวบ้านคนเดิมเล่าให้ผู้วิจัย ฟังด้วยสีหน้าท่าทางที่แสดงว่ามีความภาคภูมิใจในการที่ตัวเองมีความสามารถในการหาตัวเลข ได้ว่า

ต้องท่าวะลากกลางคืน ไปคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ แต่เวลาไปต้อง
ไม่พูดกันเลย เอาเครื่องเช่นใบด้วย ก็มีพวกอาหาร เหล้า หมาก
รูป เทียน ไปถึงก็ขอกับเจ้าที่เจ้าทาง เทพ ที่อยู่กับต้นไม้ แล้วก็
เอาเทียนชูดกับผิวต้นไม้ ว่าคาถาไปด้วย เสร็จก็เอาบังทามันก็
จะออกมาเป็นตัวเลขให้เห็นกันชัด ๆ เลยนะ ถูกกันทีเกือบหมด
หมู่บ้าน

ผู้วิจัยจึงถามว่ามีบ้างหรือไม่ที่ทำแล้วไม่ได้เลย หรือได้มาแต่ไม่ถูก ชาวบ้าน
ที่เป็นคนทำบอกว่า "ก็มีเหมือนกันแหละคุณครูที่ไม่ได้ เขาไม่ให้ เราอาจทำให้เขาไม่ถูกใจ
แต่ถ้าได้จะแม่นยำมาก ยิ่งถ้าได้ 3 ตัว งวดนั้นรวย"

ผู้วิจัยจึงถามว่า ถ้าแม่นยำมากทำไมไม่ทำกันทุกงวดหรือทุกคน ชาวบ้านบอกว่า
"ของอย่างนี้ทำกันไม่ได้ทุกคนหรือใครบางคน ไม่ขึ้นก็รวยกันหมด ทำได้เฉพาะคนที่มิของ
(มีเวทย์มาดีคาถา) แล้วก็ต้องเขาให้ด้วย (หมายถึง เทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่กับต้นไม้)"

นอกจากการแปลความฝันให้เป็นตัวเลข การชูดต้นไม้ แล้วชาวบ้านยังได้
ตัวเลขมาจากการบอกใบ้จากพระ และการประทับทรงของเทพ หรือเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ซึ่ง
บางครั้งจะใช้วิธีการบอกเป็นตัวเลขตรง ๆ แต่ส่วนมากจะเป็นการบอกใบ้ การแปลความจึง
ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของชาวบ้านเป็นสำคัญ การซื้อขาย "หวยใต้ดิน" จะทำกันก่อนวันออก
เล็กน้อย โดยเฉพาะวันออกจะคึกคักเป็นพิเศษ เริ่มตั้งแต่เช้าถึงเวลาประมาณ 13.00
นาฬิกา โดยจะมีผู้รับขายจากเจ้ามือให้หมดมาตระเวนขายถึงที่บ้าน การซื้อจะมีการซื้อเลข 2
ตัว เลข 3 ตัว ราคาตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไป ถ้าถูกเจ้ามือจะจ่ายให้ เลข 2 ตัว 1 บาท ได้

60-70 บาท เลข 3 ตัว ได้ 400 บาท การถูกรางวัลถือเอาเลขท้ายของรางวัลที่ 1 ของสลากกินแบ่งรัฐบาล และสลากออกสิน

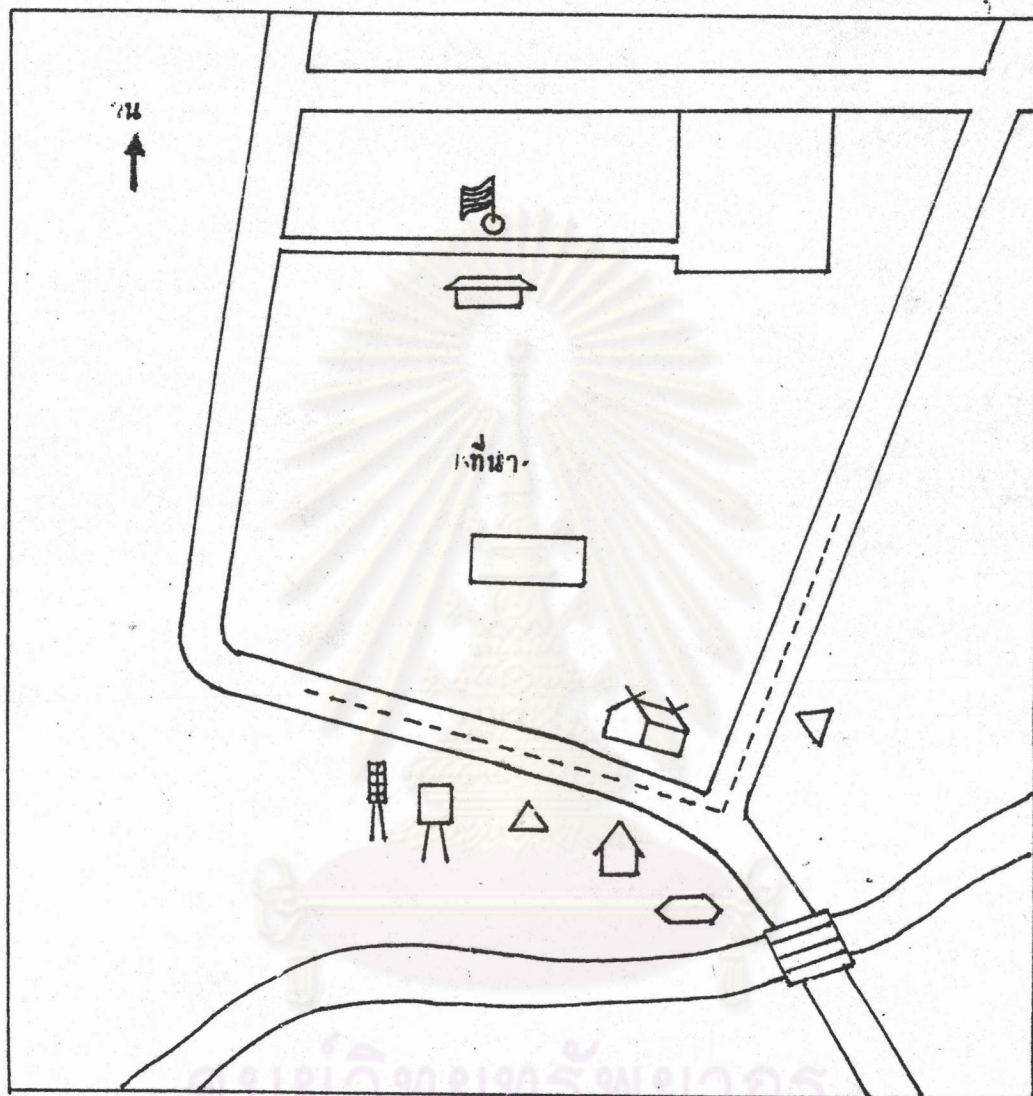
การแลกเปลี่ยนทัศนคติ ชาวสาร ตลอดจนความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ในหมู่บ้านเกิดขึ้นที่ร้านค้าและบ้านผู้หมู่บ้าน ทำให้การรับรู้เรื่องราวของหมู่บ้านเป็นไปอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันจากการที่ได้พบปะสนทนากันอยู่เป็นประจำ สุราเป็นเครื่องดื่มที่จะขาดไม่ได้ในกลุ่มการสนทนาของผู้ชาย หวยใต้ดินยังเป็นความหวังของชาวบ้าน ผากความหวังเอาไว้กับความฝัน การบอกรับจากพระ ผู้ประทับทรง และพูดหาตัวเลขจากต้นไม้ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการอาศัยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสำคัญ

4. โรงสีขนาดเล็ก จำนวน 1 โรง ถึงแม้จะมีโรงสีในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านบางคนยังใช้วิธีการตำข้าวเป็นข้าวซ้อมมือ ด้วยเหตุผลที่ว่าโรงสีหักข้าวเป็นค่าสีข้าวมากเกินไป และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในช่วงฤดูแล้ง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถเห็นสภาพที่ตั้งของหมู่บ้านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแผนผัง แสดงที่ตั้ง และสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 4 แผนผังแสดงที่ตั้งและสถานที่สำคัญของหมู่บ้านบ่อไผ่

	ถนนผ่านกลางหมู่บ้าน		ประปาหมู่บ้าน
	สะพาน		บ้านผู้ใหญ่บ้าน
	ฝายเก็บน้ำ		สระน้ำ
	ธนาคารข้าว		ร้านค้า
	โรงสีข้าว		
	หอกระจายข่าว		

ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ชาวบ้านสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ กันเป็นหย่อม ญาติพี่น้องจะสร้างบ้านอยู่ในละแวกเดียวกัน ส่วนมากแล้วเมื่อลูกแต่งงานออกเรือนผู้ที่ เป็นพ่อแม่ มักให้ลูก ๆ สร้างบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน ในหมู่บ้านครอบครัวจึงเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ละบ้านจะมีสมาชิกประมาณ 4-6 คน ถึงแม้จะเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ก็แวดล้อมไปด้วย ปู่ย่า ตายาย ลูกป้า น้าอา และพี่น้อง ที่สร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นการสร้างแบบง่าย ๆ ลักษณะของบ้านมี 3 แบบด้วยกันคือ

1. บ้านชั้นเดียว สร้างสูงจากพื้นประมาณ 1-1.5 เมตร เป็นบ้านขนาดเล็ก สร้างด้วยไม้ ฝาบ้านใช้ไม้กระดานตีแปะไว้อย่างไม่มีลึบติดมากนัก หลังคามุงด้วยสังกะสี บางบ้านมีหน้าต่าง แต่บางบ้านไม่มี ภายในบ้านบางบ้านใช้ไม้กระดานตีกันเป็นห้องนอน บางบ้านปล่อยโล่ง ตกแต่งภายในด้วยปฏิทิน หรือภาพดาราคนบรรด ฝาผนังบ้านถูกาใช้เป็นที่แขวนเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ระเกะระกะ เจ้าของบ้านจะใช้ขานบ้านหรือแคร่ไม้ไผ่ข้างบ้าน ที่วางไว้ใต้ต้นไม้ข้างบ้านเป็นที่รับแขกที่มาเยี่ยมเยือน ห้องครัวจัดไว้กับพื้นดินโล่ง ๆ อุปกรณ์สำหรับหุงหาอาหารมีเพียงเตาขนาดย่อม 2 ใบ บางบ้านมีเตา 1 ใบกับก้อนเส้าอีก 3 ก้อน ใช้แทนเตา มีหม้อและกะทะสิด้าแขวนไว้อยู่ข้าง ๆ พร้อมทั้งกองหินขนาดย่อม แต่ห้องครัวนี้ ใช้दानถดร้อนและถดูหนาวเท่านั้น ถ้าเป็นฤดูฝนเจ้าของบ้านจะย้ายครัวหลบฝนไปที่อื่น เมื่อหมดฝนก็ยกกลับมาใหม่ ครัวจึงเป็นแบบครัวเคลื่อนที่

2. บ้านชั้นเดียวแต่สูงชัน บ้านแบบนี้จะสร้างขึ้นเพื่อรอการต่อเติมให้เป็น 2 ชั้น ลักษณะของบ้านสร้างด้วยไม้ มุงหลังคาด้วยสังกะสี การสร้างจะเป็นระเบียบมากกว่าบ้านชั้นเดียวในข้อ 1 ฝาบ้านทาสีอย่างประณีตขึ้น มีห้องนอนกันเป็นสัดส่วน แต่ภายในยังคงตกแต่งด้วยภาพบ้าง ปฏิทินบ้าง ผนังห้องมีเสื้อผ้า และของใช้แขวนอยู่ทั่วไป ใต้ถุนบ้านดัดแปลงเป็นที่รับแขก รดยมีแคร่ไม้ไผ่เป็นที่รับรอง อีกด้านใช้ไม้ตีแปะไว้ห่าง ๆ กันเป็นห้อง มีประตูเป็นทางเข้าออก ห้องนี้ใช้เป็นห้องครัว อุปกรณ์สำหรับประกอบอาหาร มีเตา 2 ใบ หม้อ กะทะ ที่เป็นสิด้าเพราะถูกคว้นไฟ ชาวบ้านจะใช้พื้นเป็นเชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร นอกจากนี้ยังมีตู้กับข้าวที่ทำด้วยไม้ บางบ้านอาจใช้โต๊ะไม้ที่ทำขึ้นอย่างหยาบ ๆ เป็นที่สำหรับวางอาหารด้วย จาน และชามที่ใช้เป็นสังกะสีเป็นส่วนมาก มีบางบ้านที่ใส่ประเภทที่เป็นกระเบื้อง จากสภาพของบ้าน และข้าวของเครื่องใช้แสดงให้เห็นถึงฐานะความเป็นอยู่ของเจ้าของบ้านว่า อยู่ในระดับดีพอสมควร

3. บ้าน 2 ชั้น ลักษณะของบ้านชั้นบนสร้างด้วยไม้ หลังคามุงสังกะสี ชั้นล่างก่อ

ด้วยอิฐบล็อกฉาบปูน บ้านประเภทนี้สร้างด้วยความประณีตและเป็นระเบียบมากกว่าบ้าน 2 แบบแรก มีการกันห้องเป็นสัดส่วน ชั้นบนใช้เป็นที่นอน ชั้นล่างเป็นห้องครัว และห้องโรงที่เจ้าของบ้านใช้สำหรับพักผ่อน พร้อมทั้งใช้ในการรับแขก ภายในบ้านมีของใช้ เช่น ตู้เสื้อผ้า ทีวีเก่าๆ พัดลม เป็นต้น สภาพภายในบ้านมีเสื้อผ้า ของใช้ เช่น เชือก ถุงใส่ของ ฯลฯ แขนงไว้ตามผนังห้อง เช่นเดียวกับบ้านทั้ง 2 แบบที่กล่าวมา ถึงแม้จะมีห้องครัวเป็นสัดส่วน แต่เจ้าของบ้านจะยกครัวออกมาไว้นอกบ้าน หม้อ กะทะ เป็นเสีตาจากคว้นพิน

อย่างไรก็ตามแทบทุกบ้านไม่มีห้องส้วม ทั้งหมู่บ้านมีบ้านที่มีส้วมอยู่ 13 หลังคาเรือน

บริเวณบ้านของแต่ละบ้านทั้ง 3 แบบจะปลูกพืชหลัก ๆ ได้แก่ มะม่วง มะละกอ มะพร้าว ถั่ว และกระถิน นอกจากนี้บางบ้านปลูกมะนาว ทุเรียน มะกรูด ฝรั่ง กล้วย ฝรั่ง ฝรั่ง ฝรั่ง สำหรับใช้ในครัวเรือน นอกจากปลูกพืชแล้วแต่ละบ้านยังมีการเลี้ยงสัตว์อีก เช่น ไข่ เป็ด หมู เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเอง ให้อาหารบ้างในบางครั้งในเปิดและไว้สำหรับหมูบางบ้านมีคอก แต่บางบ้านใช้วิธีล่ามไว้กับต้นไม้ใกล้ ๆ บ้าน ด้านข้างของบ้านทำเป็นคอกวัว ควาย บริเวณบ้านจึงมีมูลสัตว์อยู่ทุกหนทุกแห่ง แม้กระทั่งบนบ้านซึ่งไก่จะบินขึ้นไปถ่ายมูลเอาไว้

เมื่อผู้วิจัยไปเยี่ยมบ้านผู้ปกครองนักเรียน จากการสังเกตพบว่า แต่ละบ้านไม่มีน้ำสำหรับใช้ล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน พื้นบ้านเต็มไปด้วยฝุ่น เจ้าของบ้านใช้ไม้กวาดบ้าง ผ้าบ้างขัดฝุ่นก่อนเชิญผู้วิจัยนั่ง การทำความสะอาดมีเพียงการกวาดพื้นเพื่อเอาฝุ่นออก ไม่มีการล้างเท้า เมื่อขึ้นบ้านก็จะใช้ผ้าเช็ดแทนการล้าง ฝุ่นจึงติดเท้าขึ้นบนบ้านด้วย ชั้นที่ติดนี้เต็มไปด้วยสิ่งสกปรก ๆ พื้นบ้าน และสิ่งของเครื่องใช้จึงดูไม่สะอาดเท่าที่ควร แต่สิ่งที่มีในบ้านมากคือ วิทยุวิทยุไม่ตรีอันดีในการให้การต้อนรับผู้วิจัย

บุคคลสำคัญของหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และให้ความสำคัญหลายคน ได้แก่

1. ผู้ใหญ่บ้าน เป็นชาย อายุ 56 ปี ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาก คนที่มีอาวุโสน้อยกว่าจะเรียกว่า "พ่อ"
2. ครูในโรงเรียนบ้านบ่อไร่ จากการที่ครูทุกคนต้องเดินทางผ่านหมู่บ้านไปโรงเรียนทุกวัน คนในหมู่บ้านจึงมีโอกาสพบกับครูมากกว่าหมู่บ้านอื่น
3. อาจารย์ผู้เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น แต่งงาน

รอกนจุก ขึ้นบ้านใหม่ ปลุกบ้าน งานศพ เรียกขวัญ สะเดาะเคราะห์ เป็นต้น อาจารย์นี้ถือว่าเป็นผู้รู้ของหมู่บ้านทางด้านพิธีกรรม เป็นผู้มีคาถา เวทย์มนตร์อันศักดิ์สิทธิ์

4. หมอตาแยประจําหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านยังนิยมคลอดด้วยหมอตาแยที่หมู่บ้าน มีบ้างที่ไปคลอดที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ ปัจจุบันมีสถานอนามัยอยู่ที่หมู่บ้านสวายทม ชาวบ้านจึงมีการฝากท้องกับเจ้าหน้าที่ที่สถานอนามัย ทว่าก็มีความสะดวกและปลอดภัยมากกว่าแต่ก่อน

5. แพทย์แผนโบราณ เป็นชายชรา อายุ 65 ปี มีความเชี่ยวชาญทางด้านการรักษากระดูกหักและคนที่ถูกคุณไสย ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกรรมวิธีในการรักษาของคุณตา ผู้เป็นหมอได้ให้ความ การรักษากระดูกส่วนมากเป็นกระดูกหัก หรือกระดูกที่แตกละเอียดทำให้ประสานติดกันได้โดยสามารถใช้งานได้ดังเดิม คุณตาเล่าให้ผู้วิจัยฟังด้วยสัทนัยยิ้มแยมและแสดงความภาคภูมิใจเมื่อกล่าวว่ "ไม่ว่าคุณนะครู คนที่มารักษามาจากไกล ๆ อูคร ขอนแก่น ก็มี เหมารถกันมาเลย อยู่รักษาจนดีแล้วจึงกลับ ขนาดกระดูกและหมอสั่งตัด บอกไม่ตัดไม่ได้ มาถึงมือผม ผมทว่าให้ดีได้" เกี่ยวกับกรรมวิธีในการรักษานั้นใช้น้ำมันมะพร้าว เสกคาถาให้กิน และทา และเข้าเฟือกด้วยไม้ไผ่ ถ้าคนไข้มีการเข้าเฟือกมาแล้วก็เป่าคาถาทั้งที่มีเฟือก คุณต่ายืนยันถึงความสามารถอีกครั้งว่ "หักมา 4 ทอนผมยังทว่าได้เลย"

สำหรับการรักษาคนที่ถูกคุณไสย คุณตาเล่าว่ อาการของคนที่ถูกคุณไสยจะคุ้มดีคุ้มร้าย การรักษาจะต้องได้รับการตรวจโรคเพื่อหาสมมติฐานของโรคก่อน อดยาใช้ยาแก้และไปตามตัวของผู้ป่วย พร้อมทั้งว่คาถากำกับ เสร็จแล้วนำขมิ้นมากะเทาะเปลือกดูข้างในเป็นโรคอะไรหรือถูกของ จะปรากฏอยู่ที่ข้ แล้วจึงรักษาตามโรคนั้น การรักษาจะใช้สมุนไพรรักษาด้วยคาถา นำไปต้มดื่ม และใช้อาบ คนไข้บางรายที่ถูกของ เช่น มีการเสกตะปู มีดรอกน หรือหนังสือตัวเข้าท้อง เมื่อได้รับการรักษาก็จะอาเจียนเอาตะปู มีดรอกน หรือหนังสือตัวออกมา สำหรับคนไข้ที่ถูกวิญญาณผีเข้าห้องตรวจดูก่อนว่เป็นผีประเภทใด ผู้ป่วยไม่ทว่าผีอะไรมาตรวจอดยาให้ผู้ป่วยกินหมากแกก แล้วถามว่มีรสอย่างไร ถ้าหมากมีรสหวานเป็นเพราะผู้ป่วยได้บนไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วไม่ได้แก้บน เขาจึงมาทวง แต่ถ้าหมากมีรสขมจะเป็นผีตายโหงมาเข้า ซึ่งอาจมาเข้าเองโดยผู้ป่วยไปทว่ากรหลบหลู่ไว้ หรือคนที่มีเรื่องขัดแย้งทว่าพิธีส่งวิญญาณเขาเข้า เพื่อต้องการให้เป็นบ้า การรักษาก็ใช้คาถาไล่ผี ถ้าผีนั้นแข็งไม่ยอมออก และอาละวาด จะใช้ต้นไพลเสกคาถากำกับตีจนกว่าผีจะออก แล้วให้กินสมุนไพรรักษา

ชาวบ้านที่มีอาการป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือป่วยมากแต่รักษาที่โรงพยาบาลไม่หาย

จะถูกตั้งข้อสังเกตว่า "ถูกของ" แล้วรักษาด้วยวิธีการทางโหราศาสตร์ ซึ่งรักษาหายบ้าง ไม่หายบ้าง แต่วิธีการทางโหราศาสตร์ก็ยังคงเป็นที่เชื่อถือของชาวบ้านอย่างเหนียวแน่น สำหรับหมู่บ้านบ่อน้ำใสไม่มีหมอที่ทาคุณไสย มีเพียงหมอรักษาคนที่ถูกคุณไสย คุณตาคนที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์บอกว่า "ผมเรียนมาแต่วิธีการรักษา วิธีการทาผมไม่เอา มันเป็นมา" การสืบทอดความรู้ต่าง ๆ เป็นการถ่ายทอดให้กับผู้ที่มีความตั้งใจ และมีความใกล้ชิดกับผู้ที่มีความรู้ มีการมาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ อยู่รับใช้เพื่อแลกกับความรู้จากผู้ที่เป็นอาจารย์ ถึงแม้ชาวบ้านจะมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ แต่หมู่บ้านบ่อน้ำใสก็มีการพัฒนาทางด้านวัตถุ จนเป็นหมู่บ้านที่เรียกได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาแล้ว

ผลที่เกิดจากการพัฒนาหมู่บ้านบ่อน้ำใส เป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งมานาน ผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ในสมัยก่อนบ้านบ่อน้ำใสเป็นหมู่บ้านที่กินคาร์มาก มีแต่ป่าเหมือนถูกตัดขาดจากอำเภอ ไร้รผู้ร้ายชุกชุม มักมีการปล้นวัว ควายกันอยู่เสมอ หรือไม่ก็ปล้นจากที่อื่นแล้วนำมาหลบซ่อนที่นี้ บางทีมีการฆาตกรรมกันจากที่อื่นแล้วนำศพมาทิ้งไว้ การติดต่อกับอำเภอใช้การเดินทางเท้าอย่างเดียวตามทางเกวียน แต่เดี๋ยวนี้ดีขึ้นมาก มีถนนเข้าหมู่บ้าน มีไฟฟ้า เมื่อ พ.ศ. 2533 การมีไฟฟ้านี้เองทำให้ชาวบ้านมีความทันสมัยขึ้น มีการนำเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้ามาใช้ เช่น เครื่องปั่นผลไม้ หม้อหุงข้าว พัดลม วิทยุ เทป และโทรทัศน์ วิทยุเฉพาะวิทยุ เทปและโทรทัศน์ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสาร วิทยุการได้ทันกับสังคมภายนอก นอกจากนี้ยังช่วยในการฝึกการฟัง พูดภาษาไทยให้ชาวบ้าน วิทยุเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเด็กก่อนเรียนจะมีประโยชน์ในการช่วยให้สามารถฟัง พูด และเข้าใจความหมายภาษาไทยได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีสาธารณสมบัติที่ได้มาจากงบประมาณแผ่นดิน งบประมาณจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเกิดจากการร่วมแรงงานในการบริจาคกำลังกาย และกำลังทรัพย์ของภวนหมู่บ้านได้แก่

1. ผายเก็บน้ำ นอกจากจะใช้สำหรับเก็บน้ำที่ตลอดปีแล้ว ยังเป็นแหล่งอาหารที่เป็นสัตว์น้ำให้แก่คนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง ชาวบ้านจะม หวานแห ตกเบ็ด สุ่มปลา งมหอย ช้อนกุ้ง ดักไซ ชูดกบ ชูดูกันอยู่เสมอ
2. สะพานข้ามคลองส่งน้ำที่ล้นมาจากผาย สร้างด้วยเสาคอนกรีตพื้นทาด้วยไม้ เชื่อมถนนจากบ้านสวายหมกับถนนเข้าหมู่บ้าน
3. สระน้ำกลางหมู่บ้าน จากการสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องน้ำ ชาวบ้านบอกว่า ที่บ้านบ่อน้ำใสไม่มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ มีแต่ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นมาเอาน้ำ

จากบ้านบ่อน้ำใส

4. ธนาคารข้าว เมื่อสิ้นสุดการทำงานชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมาฝากโดยมีกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล ผู้ที่ขาดแคลนข้าวสามารถมากู้ได้โดยเสียดอกเบี้ยเป็นข้าวเปลือกในอัตราข้าวเปลือก 4 ถึงต่อดอกเบี้ย 1 ถึง การมีธนาคารข้าวสามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับคนยากจนไม่มีข้าวรับประทานให้มีข้าวรับประทานโดยไม่ต้องกู้เงินจากนายทุน เพื่อนำมาซื้อข้าวในอัตราดอกเบี้ยที่แพงกว่า ดอกเบี้ยที่ได้จากธนาคารข้าว นอกจากผู้ฝากจะได้รับแล้ว ส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นกองทุนสำหรับใช้ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน

5. ธนาคารยา เป็นยาประเภทยาสามัญประจำบ้านขององค์การเภสัชกรรม

6. ประปาหมู่บ้าน

7. หอกระจายข่าว ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับรู้เหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวในหมู่บ้าน และข่าวสารที่สำคัญได้ทั่วถึงและรวดเร็วพร้อมกัน

8. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ แต่ก่อนมีสถานที่สำหรับใช้เป็นที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ต่อมาขาดการดูแล เหลือแต่หนังสือพิมพ์ ผู้ใหญ่บ้านจึงย้ายสถานที่ให้มาโดยจัดที่สำหรับให้ชาวบ้านได้อ่านกันที่บ้านตน คนที่มาอ่านส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่อ่านข่าว กลุ่มวัยรุ่นจะชอบอ่านละครบ้าง ข่าวบันเทิงบ้าง ส่วนเด็กที่อยู่ในวัยเรียนจะเปิดดูรูปเสียมากกว่า พบข่าวที่สนใจจึงจะอ่าน สำหรับผู้หญิงที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ไม่ชอบอ่าน มักสอบถามจากคนที่อ่านมากกว่าจะอ่านเอง

ผู้วิจัยได้สอบถามผู้ไม่รู้หนังสือของคนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านบอกว่า "ผู้ไม่รู้หนังสือไม่มีแล้ว การศึกษานอกโรงเรียนมาสอน แล้วมอบใบประกาศนียบัตรให้ คนที่อ่านไม่ได้จริง ๆ มีแต่คนแก่ที่อายุเกิน 60 ปีแล้วเท่านั้น" หมู่บ้านบ่อน้ำใสจึงเป็นหมู่บ้านที่ปลอดผู้ไม่รู้หนังสือ เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านบอกว่า

ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือดีมาก ทั้งการพัฒนาที่ทำในหมู่บ้าน และที่โรงเรียน ไม่มีปัญหาในการขอความร่วมมือผลของการพัฒนาที่ปรากฏออกมาให้เห็น เป็นสิ่งที่สามารถยืนยันได้ถึงความร่วมมือ ความสามัคคีของคนในหมู่บ้านบ้านบ่อน้ำใสได้เป็นอย่างดี แม้ว่าบ้านบ่อน้ำใสจะได้รับการพัฒนาให้มีความสะดวกสบายให้แก่คนในหมู่บ้านได้ในระดับดีพอสมควร แต่คนในหมู่บ้านยังมีการอพยพไปขายแรงงานที่อื่นอยู่เสมอ

การอพยพไปขายแรงงานของคนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านบอกว่า คนที่ไปขายแรงงาน ส่วนมากเป็นพวกวัยรุ่นที่จบการศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ 2-3 ปี พ่อแม่จะปล่อยให้ไปทำงาน ส่วนเด็กที่เพิ่งจบจะยังไม่ให้ไป เพราะยังเด็กเกินไป พวกที่ไป จะไปเมื่อเสร็จสิ้นการทานาแล้ว อยู่ก็ไม่มีอะไรทำ มีบางคน ที่ไปนานหลายปีไม่กลับมาทานา บางคนไปแล้วมีครอบครัว บางคนไปแล้วกลับมาทานา งานที่ทำงานก่อสร้าง งาน โรงงาน เช่น โรงงานทอกระสอบนุ้ย โรงงานทอผ้า จังหวัด ที่ไปมีทั้งกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้ ๆ กรุงเทพฯ เช่น สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ส่วนมากจะเป็นการตาม กันไป อดยไปทำงานในที่ ๆ มีญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงได้ทำอยู่ ก่อนแล้ว บางครอบครัวสามีไปทำงาน ภรรยาอยู่บ้านเลี้ยงดู ในปีหนึ่ง ๆ จะมีคนในหมู่บ้านไปทำงานประมาณ 40-50 คน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีลูกไปทำงานที่กรุงเทพฯ แล้วไม่ยอมกลับมาทานา ป้าแฉ่ม ซึ่งมีลูกสาว 2 คนไปทำงานที่กรุงเทพฯ บอกถึงสาเหตุที่ลูก ๆ ไม่ยอมกลับมาทานาว่า "เขาบอกว่าเขาทานาไม่ไหว เขาอยู่ที่ร้านสบายแล้วจะให้มาถอนกล้าคานา อีกเขาสู้ไม่ไหว อีกอย่างเขาก็ไม่แข็งแรง นี่ก็ส่งเงินมาให้เกือบทุกเดือน"

อีกครอบครัวหนึ่งมีลูกสาวและลูกชายไปทำงานที่โรงงานทอกระสอบนุ้ย ป้ามิตร เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า "ลูกสาวฉันไปทำงาน แล้วแต่งงานกับคนต่างหมู่บ้าน ไม่ได้กลับมาทานา ลูกชายอีกคนพอจบ ป.6 ได้ 2 ปีก็ตามไป ฉันต้องทานากัน 2 คนกับพ่อเขา ไม่ได้ส่งเงินให้ ทุกเดือนหรอก กลับบ้านเขาถึงจะให้ ครั้งหนึ่งก็ 3,000 บาทบ้าง 5,000 บาทบ้าง"

แต่ละครอบครัวที่มีลูกไปทำงานแล้วส่งเงินมาให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ญาติจากสิ่งของ เครื่องใช้ที่มีเพิ่มขึ้น เช่น มีเครื่องเสียง วิทยุ เทป โทรทัศน์ บางบ้านต่อเติมบ้าน บางบ้าน ซื้อวัวควายเพิ่มขึ้น บางบ้านนำไปขายที่อื่นที่มีอยู่เดิม

ผู้ใหญ่บ้านให้ข้อมูลเสริมว่า "เด็กบางคนไปก็ไม่ได้ให้ทางบ้านหรอก บางคนก็ไป เสียคนติดการพนัน เหล้า บุหรี่ เป็นเรื่องเสียดายเหมือนกันไกลพ่อแม่ ถ้าควบคุมตัวเองได้ก็ดี ไป พ่อแม่ได้ฟังเรื่องเงินทอง คนไหนได้ข่าวไม่ตีผมก็บอกให้เอากลับมา"

การขายแรงงานของคนในหมู่บ้าน ส่วนมากจะเป็นกลุ่มวัยรุ่น เมื่อเก็บเกี่ยวข้าว

เสรีจะไปหางานทำที่กรุงเทพฯ และจังหวัดในเขตปริมณฑล งานที่ทำงานจะเป็นงานก่อสร้างและงานโรงงาน บางคนคิดว่างานที่ตนทำอยู่เป็นงานเบา สบายกว่าการทำงานจึงไม่กลับบ้านมาทำงาน หลายคนก็ส่งเงินให้ครอบครัว ครอบครัวที่มีลูกไปทำงานจะมีเรื่องอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ เทป รถจักรยานยนต์ เป็นต้น การที่วัยรุ่นไปอยู่กับผู้ปกครองทำให้ขาดคนคอยดูแล ชี้แนะแนวทาง จึงทำให้บางคนที่ควบคุมตัวเองไม่ได้ หลงคิดไปกับบอบายมุขจนผู้ปกครองต้องเรียกตัวกลับ การที่ปล่อยให้เด็กที่เพิ่งเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นไปทำงานไกลบ้านจึงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง เพราะวัยนี้เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ยังต้องการการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งความจริงแล้วเด็กในวัยนี้น่าจะอยู่ในโรงเรียนมากกว่าในโรงงาน

การศึกษา ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในหมู่บ้านอนันตศึกษาที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษา 6 แล้วเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 1 คน เป็นนักเรียนหญิงขณะนี้อยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่ ครู นักเรียน และผู้ปกครองบางคน แต่ละคนให้เหตุผลว่า

ผู้ใหญ่บ้าน "ผมก็พยายามพูดเวลาประชุมว่าควรจะให้ลูกหลานได้เรียนต่อให้เด็กได้มีความรู้ แต่ชาวบ้านเขาก็บอกว่าเขายาก (หมายถึง ยากจน ยากลำบาก) บางคนฐานะเขาก็มีพอที่จะส่งได้ แต่เขาก็ไม่让孩子เรียน เพราะคิดว่าเรียนแล้วไม่ได้อะไร"

ครูใหญ่

ผมว่าการที่ลูกเขาจะเรียนต่อ หรือไม่เรียนไม่ได้เป็นปัญหาของพวกเขา ชาวบ้านมุ่งประเด็นสำคัญในชีวิตของพวกเขาอยู่ที่เรื่องปากท้องมากกว่า พอเด็กเรียนจบชั้น ป.6 จบปีสองปีพ่อแม่ก็จะให้ไปทำงานที่กรุงเทพฯ พอบ้านนั้นลูกกลับบ้านมีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าทันสมัย มีเงินทองมาให้พ่อแม่ เลี้ยงเพื่อนฝูง พ่อแม่บ้านนี้ก็อยาก让孩子ไปบ้าง เด็กเองก็เต็มใจ การเรียนต่อจึงไม่ได้ได้รับความสนใจ

ครูสมชาย "ผมคิดว่าความยากจนก็เป็นสาเหตุสำคัญนะ มีเด็กหลายคนก็เรียนเก่ง แต่ไม่ได้เรียนต่อทั้ง ๆ ที่ตัวแกเองก็อยากเรียน ถ้ามดู แกก็บอกว่าพ่อแม่ไม่ให้เรียน เพราะไม่มีเงิน"

ครูสมคิด "ถ้าชาวบ้านจะให้ลูกหลานเขาเรียนจริง ๆ ทำไมจะไม่ได้ที่โรงเรียน
มัธยมบางแห่ง เขาก็ให้เรียนฟรี ทุนการศึกษาที่โรงเรียนก็มี เหมอหนึ่งเสียเงินไม่กี่ร้อยเอง
พวกเขาไม่สนใจกันเองต่างหาก ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เพราะคิดว่าเรียนก็ทานา
ไม่เรียนก็ทานา"

นักเรียน "หนูอยากเรียน อยากได้ความรู้ แต่แม่ไม่ให้เรียน แม่บอกว่าไม่มีเงิน"

ผู้ปกครอง "ยากนะครู อยากให้เรียนเหมือนกัน แต่ไม่มีคนช่วยทำงาน หนจะวัว
ควาย ไน้อีก ก็ได้เขานี้แหละช่วยดูวัว ควาย เลี้ยงไต่"

ผู้ปกครอง "ไม่ให้เรียนหรอกครับครู ลูกผมมันเร่ง ทานาดีกว่า"

ผู้ปกครอง "ลูกอยากเรียนเหมือนกัน แต่ฉันไม่มีเงิน นี่สินก็เยอะ"

จากการให้สัมภาษณ์ของบุคคลดังกล่าว สามารถสรุปสาเหตุที่ผู้ปกครองไม่ให้นักเรียน
เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ได้ดังนี้

1. การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา ผู้ปกครองอาจ
คิดว่า ความรู้แต่อ่านออก เขียนได้ก็น่าจะเพียงพอสำหรับพวกตน ถึงแม้จะมีฐานะดีพอที่
สามารถส่งเสียให้บุตรธิดาเรียนต่อได้ก็ตาม
2. ฐานะของผู้ปกครองยากจน การทามาหากินดูจะเป็นเรื่องสำคัญกว่าการให้
บุตรธิดาของตนได้เรียนในโรงเรียน
3. ความต้องการใช้แรงงานของผู้ปกครอง แต่ละครอบครัวจะมีลูก 2-3 คน
อาชีพเกษตรกรรมจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงาน โดยเฉพาะเด็กที่สำเร็จการศึกษาระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถทำงานเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี ในการ
ไถนา ตานา เกี่ยวข้าว หุงหาอาหาร ฯลฯ การให้เด็กช่วยงานจึงสำคัญกว่าการให้เด็กได้
ศึกษาหาความรู้
4. แรงจูงใจในการให้บุตรธิดาไปทำงานในโรงงานมีมากกว่าการให้ศึกษาต่อ
ในระดับมัธยมศึกษา ผู้ปกครองและเด็กได้แบบอย่างจากคนที่ประสบความสำเร็จในการไป
ทำงานที่กรุงเทพฯ โดยดูจากสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อกลับบ้านได้รับการต้อนรับจากคน
ในหมู่บ้านด้วยดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแรงจูงใจให้คนอื่น ๆ เอาเป็นแบบอย่างได้เป็น
อย่างดี

จากสภาพชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านบ่อน้ำใสจะพบว่า หมู่บ้าน
บ่อน้ำใสเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างจากอำเภอไม่มากนัก มีการคมนาคมที่สะดวกพอสมควร

ประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้รู้หนังสือ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ มีความสามารถอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ และสามารถฟังและพูดภาษาไทยได้ สภาพความเป็นอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีความสะดวกสบายจากสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในระดับดี โดยการมีแหล่งน้ำ แหล่งประมง ไฟฟ้า น้ำประปา โรงสี ฯลฯ ประชาชนในหมู่บ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก ทุกเพศ ทุกวัย อันเนื่องมาจากสภาพบ้านเรือนที่ปลูกสร้างอยู่ใกล้ชิดติดกัน นอกจากนี้ยังมีการพบปะสนทนาและมีกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ การแลกเปลี่ยนทัศนคติ เรื่องราว เหตุการณ์ และความเคลื่อนไหวของหมู่บ้านมีศูนย์กลางอยู่ที่ร้านค้า และบ้านผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสาร เหตุการณ์บ้านเมือง ตลอดจนวิทยาการสมัยใหม่ได้ทันกับสังคมภายนอกจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ถึงแม้หมู่บ้านจะได้รับการพัฒนาและประชาชนมีความเป็นคนสมัยใหม่ แต่ยังคงมีความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์อย่างเหนียวแน่น มีการรักษาโรคด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์และสมุนไพร มีการเลื่องลือเรื่อง "หอยใต้ดิน" โดยฝากความหวังไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในกลุ่มสนทนาของผู้ชาย สุราถูกใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความครึกครื้นและในบางครั้งมีผู้หญิงร่วมวงด้วย โดยมีเด็กนั่งรอบกับแก้มที่ผู้ใหญ่จะส่งให้การตื๋นร่นเพื่อปากท้องทำให้ชาวบ้านมองเห็นความสำคัญของการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา น้อยลง แรงจูงใจในการให้บุตรหลานไปทำงานในกรุงเทพฯมีมากขึ้น ถึงแม้บางครั้งครัวจะมีฐานะดีพอที่สามารถส่งให้บุตรธิดาได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาได้ก็ตาม

บ้านดงไผ่

หมู่บ้านดงไผ่ เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากหมู่บ้านบ่อน้ำใส ได้รับการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2536 ถึงแม้ว่าจะแยกมาจากบ้านบ่อน้ำใส แต่มีหลายสิ่งหลายอย่างที่มีความแตกต่างกัน ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านดงไผ่ มีดังนี้

ประชากร มีจำนวนครัวเรือน 44 หลังคา ประชากร 183 คน สมาชิกโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 4 คน มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละ 11,000-12,000 บาทต่อปี

อาชีพ ประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพการทอผ้าเป็นหลัก เสร็จจากการทอผ้า มีการปลูกบ่อและตั้งสีลงเป็นอาชีพเสริม

ภาษา ใช้ภาษาถิ่นเขมรเป็นภาษาพูด

ศาสนา นับถือศาสนาพุทธ

การคมนาคม หมู่บ้านดงไฟตั้งอยู่ห่างจากโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส เป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร อยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 9-11 กิโลเมตร โดยชาวบ้านสามารถเดินทางไปอำเภอได้ 2 เส้นทางด้วยกัน คือ เส้นทางแรกเป็นถนนลูกรังจากหมู่บ้านดงไฟผ่านโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส ผ่านหมู่บ้านบ่อน้ำใส และหมู่บ้านสวายทม เข้าสู่อำเภอ เป็นระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร เส้นทางที่สองเป็นถนนลูกรังออกจากหมู่บ้านดงไฟ ผ่านหมู่บ้านดงตะแบก เป็นระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ออกสู่ถนนหลวงเข้าสู่อำเภอเป็นระยะทางอีก 8 กิโลเมตร ระยะทางเส้นนี้รวม 11 กิโลเมตร ชาวบ้านจะใช้ทั้งสองเส้นทางในการเดินทางตามความสะดวกของตนเอง เนื่องจากหมู่บ้านดงไฟไม่ได้เป็นเส้นทางผ่านของหมู่บ้านอื่น จึงไม่มีรถโดยสารผ่าน การเดินทางจึงต้องใช้บริการยานยนต์บ้าง จักรยานบ้าง เดินด้วยเท้าบ้างตามความสามารถ สำหรับคนที่ไม่มียานพาหนะจะใช้วิธีการเดินเท้าไปนั่งรถโดยสารที่หมู่บ้านบ่อน้ำใส หรือขึ้นรถจักรยานเอาไปฝากไว้ที่หมู่บ้านดงตะแบก แล้วนั่งรถโดยสารไปอำเภอ การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอของหมู่บ้านดงไฟ จึงมีความลำบากและไกลกว่าหมู่บ้านบ่อน้ำใส

สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่

1. วัดดงไฟ ตั้งอยู่ใกล้โรงเรียน อยู่ห่างจากหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร มีพระภิกษุ 6 รูป เด็กวัด 1 คน วัดดงไฟนี้เป็นสถานที่ที่คนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงใช้ประกอบพิธีการทางพุทธศาสนา
2. บ้านผู้เฒ่าบ้าน ใช้เป็นสถานที่สำหรับประชุม และจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเปรียบเสมือนกับศาลประจำหมู่บ้าน เพราะใช้เป็นที่สำหรับพิจารณากรณีพิพาทของคนในหมู่บ้าน โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน
3. ร้านค้า เป็นร้านขายของชำ มีสินค้าประเภทเครื่องดื่ม อาหารแห้ง และของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น สุรา น้ำอัดลม ปลากระป๋อง ปลาเค็ม พริก เกลือ ปลาไร่ และน้ำปลา ฯลฯ เช่นเดียวกับร้านค้าในหมู่บ้านบ่อน้ำใส แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือ ไม่มีน้ำมันพืช ก๋วยเตี๋ยว และอาหารสด นอกจากนี้ร้านค้าในหมู่บ้านดงไฟไม่ได้เป็นจุดนัดพบของคนในหมู่บ้าน คนที่มาร้านค้ามาเพื่อซื้อของกิน ของใช้ ส่วนมากแล้วผู้ปกครองมักให้บุตรหลานของตนเป็นผู้มาซื้อ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ร้านค้าอยู่ไกลโดยตั้งอยู่ริมสุดของหมู่บ้าน บางบ้านที่อยู่ใกล้ร้านค้าของหมู่บ้านอื่นก็ไม่ใช้บริการร้านค้าในหมู่บ้าน สำหรับสินค้าที่ขายดีและหาขายยากให้เจ้าของร้านมากคือ สุรา 40 ดีกรี มีการจำหน่ายเป็นขวดและแบ่งขาย รองลงมาได้แก่

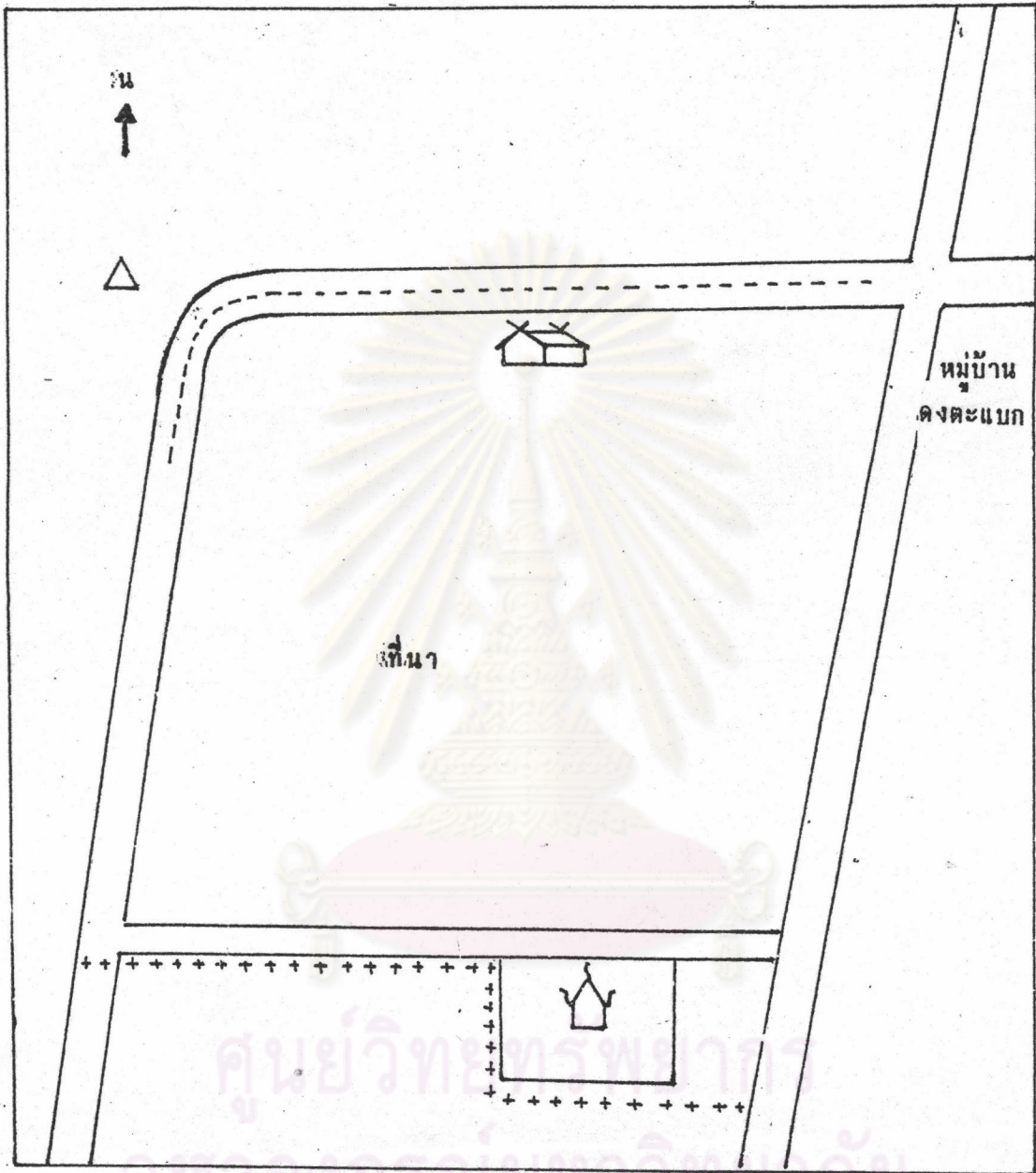
อาหารแห้ง ซึ่งจะขายดีในช่วงฤดูแล้ง เมื่อถึงฤดูฝนชาวบ้านสามารถหาปลา กบ เขียด หอย
ปู กุ้ง และพืชผักได้จากทุ่งนา การซื้อหาสินค้าประเภทอาหารจึงมีน้อยในฤดูฝน

สำหรับ "หอยาต์ดิน" ยังเป็นความหวังของคนในหมู่บ้านดงไผ่เช่นกัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่
บ้าน บอกว่า "คนขายจะมาตระเวนขายตามบ้าน แต่ละงวดชาวบ้านจะซื้ออย่างมากก็ 200-
300 บาท ส่วนใหญ่จะซื้อกันตัวละ 3 บาทบ้าง 5 บาทบ้าง" มีวิธีการได้มาซึ่งตัวเลขเช่น
เดียวกับชาวบ้านในหมู่บ้านบ่อน้ำใส ผู้วิจัยได้รับคำยืนยันจากชาวบ้านผู้มีประสบการณ์ในการ
จุดต้นไม้ว่า เลขที่ได้จากการจุดนั้นมีความแม่นยำสูงมาก ถ้างวดใดได้เลขที่ได้จากการจุด
ต้นไม้จะมีคนซื้อดีมาก ขนาดเจ้ามือไม่รับก็มี บางครั้งก็มีคนถูกมากเจ้ามือไม่มีเงินจ่าย ทำให้
ต้องลดค่ารางวัลลง การซื้อขายดูไม่คึกคัก เนื่องจากสภาพบ้านเรือนของชาวบ้านตั้งอยู่ห่างกัน
กระจายทั่วไปทั้งหมู่บ้าน ส่วนมากแล้วชาวบ้านจะใช้วิธีการสอบถามเลขที่เป็นตัว เนื่องจากคน
ขายมากกว่าการจับกลุ่มแลกเปลี่ยนกัน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพที่ตั้งของชุมชนและสถานที่สำคัญของหมู่บ้านได้ชัดเจน
ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแผนผังแสดงที่ตั้งและสถานที่สำคัญในหมู่บ้านดงไผ่ ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 5 แผนผังแสดงที่ตั้งและสถานที่สำคัญของหมู่บ้านดงไผ่

- △ ร้านค้า
- บ้านผู้ใหญ่ว้าน
- วัด
- ถนนผ่านหมู่บ้าน
- +++ เส้นแบ่งเขตของหมู่บ้านดงไผ่และหมู่บ้านบ่อน้ำใส

ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หมู่บ้านดงไผ่เป็นหมู่บ้านที่มีถนนผ่านกลางหมู่บ้าน เป็นถนนจากหมู่บ้านบ่อน้ำใส ผ่านโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส เข้าหมู่บ้านดงไผ่ หมู่บ้านดงไผ่แยกถนนสายนี้ไม่ได้เป็นเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางผ่านของหมู่บ้านอื่นมากนัก การสร้างบ้านเรือนของประชาชนมีการปลูกสร้างกระจายอยู่ทั่วหมู่บ้านในระยะห่างพอสมควร บางบ้านตั้งอยู่โดดเดี่ยว บางบ้านตั้งอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม 2-3 หลังคา ซึ่งส่วนมากเป็นเครือญาติที่สร้างบ้านอยู่บริเวณเดียวกัน ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว มีสมาชิกโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 4 คน การปลูกสร้างบ้านเป็นการปลูกสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ โดยมีลักษณะบ้าน 3 แบบ คือ บ้านชั้นเดียว บ้านชั้นเดียวแต่สูงและบ้าน 2 ชั้น สภาพบ้านเรือนและสิ่งของเครื่องใช้มีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านในหมู่บ้านบ่อน้ำใส แต่หมู่บ้านดงไผ่ไม่มีแหล่งน้ำสาธารณะ บางบ้านจึงมีการขุดบ่อเล็ก ๆ สำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ รวมทั้งใช้เลี้ยงปลาอีกด้วย เช่น ปลานิล ปลาตะเพียน ปลาไน เป็นต้น บางบ้านมีบ่อน้ำบาดาล บางบ้านเป็นบ่อน้ำซึม ถึงแม้จะไม่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่แต่ในหมู่บ้านก็ไม่ถึงกับขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้มากนัก

จากสภาพบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ในระยะห่างกัน มีผลทำให้ความใกล้ชิดสนิทสนมของคนในหมู่บ้านลดความเข้มข้นลง คนส่วนมากมักอยู่บ้านตัวเอง การไปมาหาสู่มีในกลุ่มบ้านใกล้เคียง บ้านผู้ใหญ่นับเป็นเพียงสถานที่สำหรับประชุมและมีกิจกรรมของหมู่บ้าน การนัดหมายการประชุมผู้ใหญ่นับและผู้ช่วยยี่วิธิการตระเวนบอกตามบ้าน การรับรู้ข่าวสารและเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวของหมู่บ้านเป็นไปได้ช้า บางบ้านอาจไม่ได้รับรู้เรื่องราวได้ทันการณ์ ชาวบ้านสามารถรับข่าวสารและเรื่องราวจากสิ่งพิมพ์นอกได้จากวิทยุหรือโทรทัศน์ขาวดำ แต่จุดประสงค์ที่สำคัญของการมีไว้เพื่อการบันเทิงมากกว่าเพื่อรับข่าวสารและเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวของบ้านเมือง

อย่างไรก็ตามสภาพสังคมในหมู่บ้านดงไผ่ ยังมีสภาพเป็นเช่นสภาพสังคมของคนชนบททั่วไป นั่นคือรู้จักคุ้นเคยกันทั้งหมู่บ้านและให้ความสำคัญแก่บุคคลที่เป็นผู้นำหรือผู้รู้รอบบุคคลสำคัญของหมู่บ้าน ในหมู่บ้านดงไผ่มีบุคคลที่มีความสำคัญ ได้แก่

1. พระวัดดงไผ่
2. ผู้ใหญ่บ้าน เป็นชายอายุ 27 ปี ถึงแม้จะน้อยด้วยวัยวุฒิ แต่ก็ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากคนในหมู่บ้านเลือกให้เป็นผู้นำของหมู่บ้าน
3. คนประทับทรง เป็นหญิง อายุ 35 ปี แต่งงานแล้วมีบุตร 4 คน สาเหตุที่ทากให้ต้องเป็นร่างทรงนั้น นางดวลเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

มีนางฟ้ามาขออยู่ด้วย โดยการมาเข้าฝันบอก แต่ด้วยความกลัวจึงไม่ยอมให้อยู่ ผลจากการที่ปฏิเสธทำให้นางควลมีอาการเจ็บปวดอยู่เสมอ นอกจากนี้แล้วคนในครอบครัวก็มีอาการไม่สบายและมีเรื่องเดือดร้อนอยู่เสมอ นางควลจึงให้อาจารย์ (หมายถึงคนที่มีความรู้ทางไสยศาสตร์) ดูให้ ได้รับความแนะนำให้จัดพิธีรับนางฟ้าและยอมให้มาอยู่ด้วย นางควลได้ทำตามคำแนะนำโดยจัดพิธีรับและตั้งเครื่องบูชา หลังจากนั้นมาอาการเจ็บป่วยของคนในครอบครัวก็หายไป เรื่องที่ททำให้เดือดเนื้อร้อนใจก็ไม่มี สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่การที่มีนางฟ้ามาอยู่ด้วยนี้ทำให้ผมของนางควลเกาะกันเป็นก้อนกลมติดศีรษะจนไม่สามารถหวีได้ โดยจะมีการก่อตัวทีละน้อย ๆ จนกระทั่งเต็มศีรษะ นางควลบอกว่า รู้สึกตัวผมขอดเกาะกันในเวลากลางคืน เพราะมีเสียงดังให้ได้ยิน การที่มีผลเป็นอย่างนี้จะทำการหวีหรือตัดไม่ได้ ถ้าใครผ่าฝืนจะทำให้เป็นบ้า ผู้ที่สามารถตัดได้โดยไม่ททำให้เป็นบ้าคือ พระเท่านั้น ผู้เป็นเจ้าของทว่าได้เพียงการทำความสะอาด บางคนกลัวมากจนไม่มีการทำความสะอาด ผมของนางควลเป็นเช่นนี้อยู่ 4 ปี ก็ขาดหลุดไปเพราะนางฟ้าต้องการออกจากนางควล วันที่จะออกนางฟ้ามาเข้าฝันบอกว่าจะไปแล้วนะ จากนั้นก็ตัดผมส่วนที่ขอดติดกันไว้ จึงททำให้ผมที่ติดกันเป็นก้อนหลุดไป

ระหว่างที่มีนางฟ้ามาอยู่ด้วยทำการบูชา เช่นไหว้อยู่เสมอมิได้ขาด นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตามที่นางฟ้าต้องการ สำหรับนางควลนั้นนางฟ้าต้องการให้เป็นคนดี โดยการให้ถือศีลห้า และช่วยงานที่เป็นงานส่วนรวม เช่น งานวัด งานโรงเรียน งานของหมู่บ้าน มีข้อห้ามคือ ไม่ให้แสดงความโกรธ ไม่ให้ินทาคนอื่น ไม่ให้เอาของของคนอื่น ให้เป็นฝ่ายให้มากกว่าที่จะเป็นผู้รับ สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างนางควลกับนางฟ้านั้น นางฟ้าจะมากระซิบคุยกับนางควลที่ข้างหูบอกในสิ่งที่นางควลต้องปฏิบัติ และเมื่อนางควลมีปัญหา ก็สามารถขอคำแนะนำจากนางฟ้าได้ การปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดจะทำให้เกิดคุณแก่ผู้เป็นร่างทรง แต่ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง ขาดการบูชา เช่นไหว้ ก็จะทำให้เกิดโทษ อาจททำให้เจ็บป่วย มีเรื่องเดือดร้อนหรือถึงขั้นเสียชีวิตก็มี

ความสามารถพิเศษหลังจากที่นางควลมีนางฟ้ามาอยู่ด้วย คือ สามารถทำนายดวงชะตา สะเดาะเคราะห์ และรักษาโรคบางชนิดได้ โดยนางควลจะอธิษฐานนางฟ้าให้มาประทับทรง แล้วจึงทำการตรวจดวงชะตา รักษาโรค หรือสะเดาะเคราะห์ตามที่นางฟ้าบอก

ในระหว่างที่ผู้วิจัยอยู่ในภาคสนามได้พบเห็นนางควลหางานบุญและงานที่โรงเรียนเสมอ โดยจะมาช่วยทำอาหารและอยู่ช่วยจนเสร็จงาน ผู้วิจัยได้สอบถามเกี่ยวกับเรื่องของ

นางดวลกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านดงไผ่ และผู้ใหญ่บ้านบอกว่า ไม่ทราบสาเหตุการเป็นเช่นนี้ เคยคุยกับหมอ หมอก็บอกว่าไม่ได้ว่าเป็นเพราะอะไร ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นเพราะมีพวกเทพมาขออยู่ด้วย การยอมมาให้มาอยู่ต้องมีการจัดพิธีรับ เมื่อจะออกก็ต้องมีพิธีส่ง ผมที่เป็นขอติดศีรษะจะตัดไม่ได้ เชื่อกันว่าถ้าตัดจะทำให้เป็นบ้า ต้องให้พระเป็นผู้ตัดให้ ผู้ที่เป็นร่างทรงจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรักษาโรค สะเดาะเคราะห์ และทำนายดวงชะตาได้ แต่สำหรับนางดวลบารมียังไม่แก่กล้ามากนัก ผู้วิจัยได้สอบถามเกี่ยวกับสาเหตุการเป็นกับเจ้าหน้าที่อนามัยที่มาซังน้ำหนักเด็กบ้านผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่อนามัยบอกว่า "ตนไม่ทราบเหมือนกันว่าเป็นเพราะอะไร ไม่เคยพบมาก่อน ได้มาพบที่หมู่บ้านดงไผ่ที่มีคนเป็นผมขอด"

ไม่ว่าการเป็นผมขอดเกาะติดทั้งศีรษะจะมีสาเหตุมาจากสิ่งใดก็ตาม ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่า เป็นเพราะถูกของบ้าง มีเทพมาอยู่ด้วยบ้าง ผิดครูบ้าง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ อาณาจีสาง เทวดา นางฟ้า ที่เป็นสิ่งลึกลับไม่มีตัวตนให้สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงหรือไม่ ถึงแม้บางคนจะไม่เชื่อถือ แต่ใครจะกล้าทำทาย หรือลองพิสูจน์กับสิ่งที่มองไม่เห็นเช่นนี้ ไสยศาสตร์จึงยังคงอยู่ท่ามกลางความเจริญทางด้านวัตถุและวิทยาการสมัยใหม่ และยังคงเป็นที่พึ่งพาของคนในหมู่บ้านดงไผ่แทบทุกตัวตน

ผลที่เกิดจากการพัฒนาหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านดงไผ่เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2536 จึงมีสิ่งที่เกิดจากการพัฒนาไม่มากนัก มีเพียงสิ่งที่เกิดมาจากการร่วมแรงร่วมใจของคนในหมู่บ้าน ได้แก่

1. เงินกองทุนหมู่บ้าน เป็นเงินที่ได้จากการที่ชาวบ้านร่วมกันทอดผ้าป่าข้าวเปลือก แล้วยกข้าวเปลือกไปขาย เงินที่ได้ใช้เป็นกองทุนของหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านที่มีความเดือดร้อนต้องการใช้เงินได้กู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก ขณะนี้หมู่บ้านมีเงินที่เป็นกองทุนจำนวน 2,000 บาท

2. การปลูกต้นยูคาลิปตัส ตามแนวถนนของหมู่บ้าน จำนวน 3,000 ต้น

ถึงแม้ว่าสภาพบ้านเรือนจะอยู่ไกลกันทำให้เป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร แต่ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยบอกว่า คนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือและมีความสามัคคีกันดีมาก อุปสรรคและเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านคือ การที่ชาวบ้านมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน ทำให้ไม่มีทุนในการพัฒนาหมู่บ้านที่มีความเจริญทางด้านวัตถุ ที่สามารถอำนวยความสะดวกสบายให้แก่คนในหมู่บ้านได้ แต่ความยากจนและการที่หมู่บ้านไม่มีความเจริญทางวัตถุไม่ได้เป็นสาเหตุที่จะทำให้คนในหมู่บ้านต้องไปขายแรงงานมากเช่นหมู่บ้านอื่น

การอพยพไปขายแรงงาน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับการอพยพไปขายแรงงานของคนในหมู่บ้านคงไผ่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบอกว่า

คนในหมู่บ้านที่ไปทำงานที่อื่น มีประมาณ 10 คน ส่วนมากเป็นครอบครัวที่มีญาติ ๆ ไปทำงานอยู่ก่อนแล้ว งานที่ไปทำ เช่น เย็บผ้า ขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง ตัดอ้อย และงานตามโรงงาน สถานที่ไปมีทั้งกรุงเทพฯและต่างจังหวัด คนที่ไปส่วนมากเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่ไปหางานทำในช่วงว่างงานหลังการทานา บางคนที่ไม่อยู่กับญาติมักจะอยู่ในเวลานาน

เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านป่อน้ำใสจะพบว่า หมู่บ้านคงไผ่มีคนไปขายแรงงานน้อยกว่า ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแสดงความคิดเห็นว่า การที่คนในหมู่บ้านไปทำงานที่อื่นน้อยอาจเป็นเพราะว่า

1. คนส่วนมากคิดว่าอยู่บ้านดีกว่า ทานาเอาข้าวไว้พอกิน เสร็จงานนา ก็หารับจ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น สร้างบ้าน ซุดสระ เลื่อยไม้ ก็พอมีเงินได้ใช้จ่าย อยู่บ้านไม่มีเงินซักบาทก็อยู่ได้ ในกรุงเทพฯต้องซื้อทุกอย่างวันละ 50 บาท จะพอใช้หรือเปล่า
2. บางครอบครัวไม่มีใครช่วยดูแลวัว ควาย พ่อแม่ก็ไม่ให้ลูกไปทำงานที่อื่น ให้อยู่บ้านช่วยงานที่บ้าน
3. ในหมู่บ้านไม่ค่อยมีใครไป จึงไม่ค่อยมีตัวอย่างให้เห็น ให้อาเป็นแบบอย่างเหมือนที่บ้านป่อน้ำใส

เมื่อเสร็จจากการทานา ชาวบ้านส่วนมากจะหางานทำเป็นรายได้เสริมด้วยการรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง บางบ้านทำงานส่วนตัว เช่น ซุดบ่อ ซุดลอก สระน้ำ ผู้หญิงบางครอบครัวใช้เวลาว่างช่วงนี้ทอผ้า เช่น ผ้าไหม ผ้าขาวม้า ผ้าสบ เป็นต้น การอพยพไปขายแรงงานที่อื่นจึงไม่มากนัก

การศึกษา ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นต้นนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาแล้ว ผู้ปกครองส่งให้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 6 คน เป็นนักเรียนหญิง 1 คน นักเรียนชาย 5 คน เกี่ยวกับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาของเด็กในหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบอกว่า

ผู้ปกครองมีการส่งลูกให้เรียนต่อมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ก็มีอีกหลายครอบครัวที่ไม่ให้ลูกเรียน อาจมีเหตุผลมาจาก

1. ระยะทางจากบ้านไปโรงเรียนนั้นไกล และไม่สะดวกในการเดินทาง เด็กที่ไปโรงเรียนต้องเดินทางด้วยรถจักรยานและจักรยานยนต์
2. ความยากจนของผู้ปกครอง ทำให้ไม่สามารถส่งให้ลูกเรียนต่อได้
3. ผู้ปกครองต้องการใช้แรงงาน เพราะมีที่นา และวัว ควาย มาก จึงต้องใช้แรงงานมากตามไปด้วย

จากการสัมภาษณ์คณะครูในโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส เกี่ยวกับการให้ความสำคัญของการศึกษาของคนในบ้านดงไผ่ คณะครูบอกว่า

ชาวบ้านดงไผ่จะให้ความสำคัญของการให้ลูกได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา มากกว่าชาวบ้านบ่อน้ำใส ดูได้จากจำนวนนักเรียนที่เรียนต่อในแต่ละปี ทั้ง ๆ ที่หมู่บ้านอยู่ไกลกว่า การคมนาคมลำบากกว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายในชีวิตน้อยกว่า นอกจากนี้ยังดูได้จากการที่ผู้ปกครองบางคนมาขอคำแนะนำจากครูในเรื่องที่จะให้ลูกเรียนต่อทั้ง ๆ ที่ฐานะยากจน บางคนให้ลูกบวชเณรเพื่อให้ได้เรียนก็มี เด็กเองก็มีความกระตือรือร้นอยากจะเรียน อาจเกิดแรงจูงใจจากการที่มีคนในหมู่บ้านได้เรียน ผู้ปกครองจึงอยากให้ลูกตัวเองได้เรียนบ้าง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ปกครองที่มีลูกศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา เกี่ยวกับเหตุผลและความต้องการในการส่งลูกเข้าศึกษาต่อ ผู้ปกครองบอกว่า "ให้ลูกเรียนต่อเพราะอยากให้ลูกได้มีความรู้" "ไม่ได้หวังว่าจะให้เป็นข้าราชการ จบแค่มัธยมก็พอแล้ว แต่ถ้าเขาเรียนได้ก็ให้เรียนไปเรื่อย ๆ" "ลูกอยากเรียน พอมีเงินส่งได้ก็ให้เรียน ได้แค่ไหนก็เอาแค่นั้น"

ในหมู่บ้านดงไผ่มีผู้ปกครองที่ส่งให้เด็กเรียนได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษามากกว่าบ้านบ่อน้ำใส ระยะทางถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลหนึ่ง ในการที่เด็กจะไม่ได้ศึกษาต่อ นอกเหนือไปจากความยากจนที่เป็นเหตุผลหลัก

จากสภาพชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนหมู่บ้านดงไผ่จะพบว่า หมู่บ้านดงไผ่ เป็นหมู่บ้านมีการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอไม่สะดวกนัก ประชาชนส่วนใหญ่มีสิ่งที อาศัยความสะดวกให้แก่ชีวิตเพียงอย่างเดียว คือ ไฟฟ้า ขาดแคลนแหล่งน้ำ น้ำดื่ม น้ำใช้ อาศัยการขุดบ่อเล็ก ๆ ที่พอจะเก็บน้ำไว้ได้ และน้ำจากบ่อบาดาล สภาพบ้านเรือนตั้งอยู่ ห่างกันกระจายทั่วหมู่บ้านทำให้ความใกล้ชิดของคนในหมู่บ้านลดลง การรับรู้เหตุการณ์ ความ เคลื่อนไหวของหมู่บ้านเป็นไปได้ช้า ชาวบ้านสามารถรับรู้ข่าวสาร เหตุการณ์บ้านเมืองได้ จากวิทยุและโทรทัศน์ สภาพของหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในระหว่างการพัฒนา ชาวบ้านมี ความหวังเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่กับทวยชาติดิน ความเชื่อทางไสยศาสตร์และอำนาจลี้ลับเป็นสิ่งที่ ชาวบ้านยึดถือเอาเป็นที่พึ่ง ถึงแม้จะมีการคมนาคมไม่สะดวก ฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้าง ยากจน แต่การให้ความสำคัญในการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

เพื่อให้สามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่างชุมชนบ้านบ่อน้ำใส และชุมชนบ้าน ดงไผ่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอตารางเปรียบเทียบข้อมูลทั้งสองชุมชน ดังนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบที่ตั้ง ประชากร และสภาพหมู่บ้านระหว่างหมู่บ้านดงไผ่กับหมู่บ้าน
บ่อน้ำใส

ข้อมูล	หมู่บ้านบ่อน้ำใส	หมู่บ้านดงไผ่
1. จำนวนประชากร	257 คน	183 คน
2. รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัว ต่อปี	15,000-20,000 บาท	11,000-12,000 บาท
3. อาชีพ	ทำนา	ทำนา
4. ภาษาพูด	ภาษาถิ่นเขมร	ภาษาถิ่นเขมร
5. ศาสนา	ศาสนาพุทธ	ศาสนาพุทธ
6. ระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียน	1 กิโลเมตร	1 กิโลเมตร
7. ระยะทางจากหมู่บ้านถึงอำเภอ	7 กิโลเมตร	9-11 กิโลเมตร
8. ผลที่เกิดจากการพัฒนาหมู่บ้าน		
8.1 ไฟฟ้า	มี	มี
8.2 ธนาคารข้าว	มี	ไม่มี
8.3 กองทุนหมู่บ้าน	มี	มี
8.4 แหล่งน้ำสาธารณะ	สระน้ำ, ฝายเก็บน้ำ	ไม่มี
8.5 ประปาหมู่บ้าน	มี	ไม่มี
8.6 ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	มี	ไม่มี
8.7 การปลูกต้นไม้	ไม่มี	มีการปลูกยูคาลิปตัส
8.8 ธนาคารยา	มี	ไม่มี
8.9 ทอกระจายข้าว	มี	ไม่มี
9. การขายแรงงานของคนในหมู่บ้าน	40-50 คน	10 คน
10. สภาพการตั้งบ้านเรือน	เป็นกลุ่มใหญ่	กระจายทั่วไป
11. ความใกล้ชิดของคนในหมู่บ้าน	มาก	น้อยกว่า
12. ศูนย์รวมของหมู่บ้าน	ร้านค้า, บ้านผู้ใหญ่	บ้านผู้ใหญ่
13. การศึกษา		
13.1 ส่วนใหญ่จบการศึกษา	ภาคบังคับ	ภาคบังคับ
13.2 สภาพการรู้หนังสือ	ปลอดผู้ไม่รู้หนังสือ	ปลอดผู้ไม่รู้หนังสือ
13.3 จำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	1 คน	6 คน

จากตารางการเปรียบเทียบที่ตั้ง ประชากร และสภาพหมู่บ้าน จะเห็นว่าหมู่บ้าน
 ป่อน้ำใสมีจำนวนประชากรมากกว่าหมู่บ้านดงไผ่ 74 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวต่อปี
 มากกว่า ประชากรประกอบอาชีพการทอผ้า และใช้ภาษาถิ่นเขมรเป็นภาษาพูดเหมือนกัน มี
 ระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียนเท่า ๆ กัน คือ ประมาณ 1 กิโลเมตร แต่หมู่บ้านดงไผ่อยู่
 ไกลจากตัวอำเภอมากกว่าหมู่บ้านป่อน้ำใสประมาณ 2-4 กิโลเมตร และมีการคมนาคมติดต่อ
 ระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอลำบากกว่าหมู่บ้านป่อน้ำใส สภาพหมู่บ้านของหมู่บ้านดงไผ่เป็น
 หมู่บ้านที่กำลังพัฒนา ผลจากการพัฒนาหมู่บ้านมีเพียงไฟฟ้า การปลูกต้นยูคาลิปตัส และกองทุน
 หมู่บ้าน ส่วนหมู่บ้านป่อน้ำใสเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาแล้วมีสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ
 ที่สามารถอำนวยความสะดวกสบายให้แก่ประชากรในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี สภาพการตั้ง
 บ้านเรือนของประชากรในหมู่บ้านป่อน้ำใสจะตั้งอยู่ใกล้ชิดกันเป็นกลุ่มใหญ่ ประชากรใน
 หมู่บ้านจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ส่วนหมู่บ้านดงไผ่ประชากรจะตั้งบ้านเรือนกระจายไปทั่ว
 หมู่บ้าน ความใกล้ชิดของคนในหมู่บ้านจึงมีน้อยกว่า ทำให้การรับรู้ข่าวสารเหตุการณ์และความ
 เคลื่อนไหวของหมู่บ้านเป็นไปได้ช้า การรับรู้ข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมืองมีเพียงวิทยุและ
 โทรทัศน์ที่เป็นเครื่องสื่อสาร ในขณะที่หมู่บ้านป่อน้ำใสมีกระจายข่าวและหนังสือพิมพ์ แม้ว่า
 คนในหมู่บ้านป่อน้ำใสจะมีสภาพความเป็นอยู่ที่ได้เปรียบกว่าคนในหมู่บ้านดงไผ่ คือ มีการ
 คมนาคมที่สะดวกและใกล้กว่า มีสิ่งที่สามารถอำนวยความสะดวกสบายให้แก่ประชากรใน
 หมู่บ้านมากกว่า แต่ประชากรของหมู่บ้านป่อน้ำใสมีการละทิ้งถิ่นฐานอพยพไปขายแรงงาน
 มากกว่า เมื่อคิดเป็นร้อยละของจำนวนคนทั้งหมู่บ้านจะได้ 16% แต่ในหมู่บ้านป่อน้ำใสมีเพียง
 5% ในด้านการศึกษาประชากรทั้งสองหมู่บ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ และเป็นหมู่บ้าน
 ที่ปลอดผู้ไม่รู้หนังสือ สำหรับการศึกษาดอนระดับมัธยมศึกษา ในหมู่บ้านป่อน้ำใสมีนักเรียน
 ที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา 1 คน ในหมู่บ้านดงไผ่มี 6 คน จำนวนนักเรียนที่ศึกษาต่อใน
 ระดับมัธยมศึกษาของแต่ละหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงการมองเห็นความสำคัญของการศึกษาของ
 ประชากรแต่ละหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

ข้อมูลตั้งที่กล่าวมาในเบื้องต้นเป็นข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง ประชากร และสภาพทั่วไป
 ของหมู่บ้าน ต่อไปเป็นข้อมูลในภาพรวมของทั้งสองหมู่บ้านที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนใน
 ชุมชน การเลี้ยงดูบุตรของพ่อแม่ ผู้ปกครอง แบบแผนในการประกอบอาชีพ สภาพความเป็นอยู่
 ในครอบครัว และการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านพบว่า คนในหมู่บ้านรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี เมื่อผู้วิจัยซักถามถึงคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านก็สามารถหาข้อมูลที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับคนนั้นได้อย่างครบถ้วน แต่ละคนในหมู่บ้านเมื่อพบปะกันก็จะส่งเสียงทักทายด้วยภาษาถิ่นเขมรเสียงดังโหวกเหวก แม้กระทั่งคนต่างถิ่นที่เดินทางผ่านมา คนในหมู่บ้านก็จะทำให้ความสนใจพูดคุยด้วยอักษยามิตรอันดี คำที่ใช้ในการทักทายกันที่พบอยู่เสมอ คือ "รมปึนา" หมายถึง ไปไหนมาในภาษาไทยนั่นเอง แต่ถ้าชาวบ้านจะถามเป็นภาษาไทยก็จะพูดโดยแปลมาจากภาษาเขมรว่า "มาจากไหน" ในการพูดจาปราศรัยจะมีการให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุ โดยจะเรียกว่าเออว์ และแมม (พ่อและแม่) เด็ก ๆ จะเรียกตายายและผู้สูงอายุจะเรียกผู้อ่อนวัยกว่าว่า "รอน" หมายถึง ลูก เรียกเด็ก ๆ ว่า "เจา" หมายถึง หลาน คำพูดที่พูดกันติดปาก คือ "รอนเจา" ซึ่งหมายถึง ลูกหลาน สำหรับคนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่จะมีคำที่ใช้ในการเรียกขานกันว่า "บอง, ปะรอน" หมายถึง พี่ น้อง สำหรับผู้หญิงจะมีคำที่ใช้เรียกกันว่า "เนียง" และเรียกเด็กผู้ชายว่า "อาบอง" ทั้งสองคำนี้ในภาษาไทยที่ใช้กันทั่วไป คือ คำว่า หลูหรือไ้หลู นั่นเอง ในหมู่บ้านจึงมีการแสดงความเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส มีตายาย พ่อแม่ พี่น้องและลูกหลาน มีความสัมพันธ์ต่อกันเปรียบเสมือนญาติพี่น้อง เมื่อบ้านใดบ้านหนึ่งในชุมชนมีการจัดงาน เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานบุญอื่น ๆ จะมีการเชิญแขกให้มาร่วมงานทั้งหมู่บ้าน เด็กนักเรียนก็จะพากันหยุดโรงเรียนเพื่ออยู่ร่วมงาน ในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยอยู่ในภาคสนามได้มีโอกาสไปร่วมงานแต่งงานของศิษย์เก่าสองงานด้วยกัน ผู้วิจัยพบว่าในงานมีการจัดเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่แขกที่มาร่วมงานตลอดทั้งวันทั้งคืน ทั้งบ้านเจ้าบ่าวและบ้านเจ้าสาว มีแขกบางคนที่เป็นชายจะอยู่ร่วมงานจนกระทั่งเสร็จงาน การจัดเลี้ยงจะเริ่มตั้งแต่วันเตรียมงาน ในวันแรกนี้จะมีเฉพาะคนที่มาช่วยงาน ญาติพี่น้อง และบ้านใกล้เคียง วันที่สองเป็นวันทำพิธีเรียกขวัญผู้ที่ เป็นเจ้าบ่าวและเจ้าสาวซึ่งจะประกอบพิธีที่บ้านของตนเอง ในวันนี้จะจัดเลี้ยงแขกทั้งหมด เรียกว่าเป็นวัน "กิน" เจ้าภาพจะจัดข้าวปลาอาหารพร้อมทั้งเครื่องดื่มรับรองแขกตลอดทั้งวัน เพราะแขกที่มาร่วมงานจะมาไม่พร้อมกัน ดังนั้นการจัดอาหารรับรองจึงต้องจัดตลอดทั้งวันและล่วงเวลาไปจนถึงกลางคืน แขกบางคนกินนอนอยู่บ้านงานจนกระทั่งเสร็จงานก็มี เมื่อแขกจะกลับเจ้าภาพจะจัดอาหารคาว หวาน หรือเนื้อหมู ไข่ตุ๋น หรือป็นโรตาทให้แขกนากลับไปบ้านเป็นการตอบแทน แสดงความขอบคุณที่มาร่วมงาน ใน

การจัดงานแต่ละครั้งจึงมีการล้มหมอน้อย 2 ตัว สำหรับบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะมี การล้มวัวด้วย วันที่สามเป็นวันแต่ง ฝ่ายเจ้าบ่าวจะยกขบวนขันหมากไปบ้านเจ้าสาวเพื่อ ประกอบพิธีแต่งงาน สำหรับสินสอดที่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องให้ฝ่ายเจ้าสาวนั้นมีตั้งแต่ข้าว ตะครี มะกรูด มะนาว พริก เกลือ ตลอดจนสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบอาหาร รวมทั้ง เครื่องดื่ม ไข่แดง เหล้าและน้ำอัดลม สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ หมูซึ่งทางฝ่ายเจ้าสาวจะ เรียกจากฝ่ายเจ้าบ่าวตั้งแต่ 1 ตัวขึ้นไป สิ่งเหล่านี้ทางฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องจัดส่งให้ฝ่าย เจ้าสาวก่อนวันงาน นอกจากสินสอดที่เป็นสิ่งของและหมูแล้วยังมีเงินและทองที่จะต้องนำไป ในวันแต่ง ในวันที่ทางฝ่ายเจ้าสาวจะต้องจัดเลี้ยงทั้งแขกฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายของตนเอง

การจัดงานเลี้ยงจึงมีการดำเนินการถึง 3 วัน และอาจล่วงเลยไปถึงวันที่ 4 ที่เป็นวันเก็บของที่ยืมมาใช้งานส่งคืน ในการจัดงานผู้ที่ เป็นเจ้าภาพจะใช้จ่ายประมาณจำนวน มากสำหรับใช้ในการจัดเลี้ยงแขก โดยเฉพาะฝ่ายเจ้าบ่าวบางครั้งต้องกู้เงินมาใช้ในการจัด งาน

นอกจากงานแต่งงานแล้ว ผู้วิจัยได้มีโอกาสดำเนินการนวดข้าวของชาวบ้านพบว่า มีชาวบ้านไปช่วยเจ้าของบ้านอยู่หลายคน เมื่อเสร็จงานก็จะมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่ผู้ที่ มาช่วยงาน สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ สุรา และอีกงานหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ไปร่วมงานคืองานเลี้ยงต้อนรับ ผู้ที่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ครอบครัวจะจัดเลี้ยงวันหยุดที่ห้อง บ้านใกล้เรือนเคียงที่สนิทสนม กัน มีการผูกข้อมือรับขวัญ ผู้เฒ่าผู้แก่ให้ศีลให้พร มีการเซ่นไหว้เจ้าที่และวิญญาณ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เกี่ยวกับบรรพบุรุษนี้จะมีประเพณีที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการแสดงความกตัญญูต่อบุพการี คือ ประเพณีคนตา โดยกำหนดให้มีขึ้นในวันก่อนวันออกพรรษาของทุกปี กิจกรรมในประเพณีคนตา ได้แก่ การนำข้าวปลาอาหารและสิ่งของต่าง ๆ ไปให้แก่บิดา มารดาเป็นการรวมญาติพี่น้องในครอบครัว และมีการเซ่นไหว้วิญญาณของบรรพบุรุษ ในวันที่ ผู้วิจัยได้เข้าภาคสนามเป็นวันแรกนั้น ตรงกับวันที่มีประเพณีคนตานักเรียนพากันขาดเรียน มากกว่าครึ่งโรงเรียน นักเรียนบางคนต้องติดตามผู้ปกครองไปบ้านตายายที่อยู่ต่างหมู่บ้าน บางคนอยู่บ้านร่วมฉลองกับพ่อแม่ผู้ปกครอง ในวันที่โรงเรียนจึงไม่มีการเรียนการสอน ปลอ่ย ให้นักเรียนที่มาโรงเรียนวิ่งเล่นกันอย่างสนุกสนาน ส่วนคณะครูก็นั่งจับกลุ่มสนทนากัน

แม้ว่าคนในชุมชนจะมีความรักสมัครสมานกัน อย่างไรก็ตามก็ย่อมต้องเกิดความขัดแย้งกันขึ้นบ้างไม่มากก็น้อย เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้เฒ่าบ้านบอกว่า เมื่อชาวบ้านเกิดกรณีพิพาท กันขึ้นจะมาแจ้งผู้เฒ่าบ้านให้เป็นผู้ตัดสินกรณีพิพาท ซึ่งมีการดำเนินการโดยคณะกรรมการ

หมู่บ้านที่จะใกล้เกลี่ยให้เกิดการประนีประนอมขึ้นทั้งสองฝ่าย กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนี้ มักเกิดจากการที่วัว ควายของอีกฝ่ายหนึ่งไปทำควายเสียหายกับพืชผลของอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นผู้เสียหายจะจับวัว ควายของคู่กรณีมัดไว้แล้วไปแจ้งผู้นำหมู่บ้าน ให้ดำเนินการเรียกเจ้าของมาตกลงชดเชยค่าเสียหาย อีกกรณีที่เกิดขึ้นได้แก่ การกระทำล่วงเกินต่อหญิงสาว เช่น ถูกเนื้อตัวตัว หรือกระทำการปลุกเสกอาจารย์ ผู้นำหมู่บ้านจะเรียกทั้งสองฝ่ายมาเจรจาหาความตกลงกันว่าฝ่ายหญิงจะให้ฝ่ายชายจัดการแต่งงานให้ถูกต้องตามประเพณี หรือจะเรียกค่าปรับสินไหมทดแทน ส่วนกรณีพิพาทขั้นรุนแรงนั้นผู้นำหมู่บ้านบอกว่ายังไม่เคยเกิดขึ้น

ดังนั้นจะเห็นว่าสภาพความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะคฤหาสน์มิตร มีการแสดงความเคารพนับถือตามลำดับอาวุโส คนในชุมชนมีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ประเพณีดินตาเป็นประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูของคนในชุมชนที่มีต่อบุพการี ความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่รุนแรงจนถึงขั้นทำลายความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความแตกแยก ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างสงบสุข

สภาพการเลี้ยงดูบุตรของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

การเลี้ยงดูเด็กในวัยทารก มารดาจะเลี้ยงดูลูกด้วยน้ำนมแม่ แต่ถ้าผู้เป็นมารดาคนใดมีปัญหา เช่น มีน้ำนมไม่เพียงพอที่จะให้ลูก หรือเกิดการเจ็บป่วยจนไม่สามารถให้นมลูกได้ก็จะเลี้ยงดูด้วยนมผงแทน ในรายที่ครอบครัวมีฐานะยากจนมากก็จะเลี้ยงดูด้วยนมกระป๋อง หรือใช้น้ำข้าวที่ได้จากการหุงข้าวแบบเช็ดน้ำใส่ในตาสาให้ทารกได้ดื่มกิน เมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 2-3 เดือนจะมีการให้อาหารเสริม ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวต้มกับกล้วยน้ำว้าสุกหรือข้าวต้มจนแปะยาสีเกลิอ แต่ถ้าผู้ที่เลี้ยงเด็กเป็นย่าหรือยายอาหารเสริมที่ให้กับเด็กจะเป็นข้าวที่เคี้ยวด้วยปากจนละเอียด ใส่เกลิอแล้วนำไปห่อด้วยใบตองกล้วยย่างไฟ หรือนำใบใส่ในน้ำตั้งไฟให้เดือดแล้วจึงนำไปให้ทารกได้รับประทานเป็นการเลี้ยงดูแบบสมัยเก่าที่ผู้เป็นย่ายายเคยได้รับการเลี้ยงดูมา แต่สำหรับครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ในวัยหนุ่มสาวจะไม่มี การเคี้ยวอาหารให้ลูก การให้อาหารเสริมแบบนี้จะให้จนกระทั่งเด็กสามารถรับประทานข้าวสวยได้ เช่นเดียวกับผู้นำได้จึงให้รับประทานข้าวกับกับข้าวที่ไม่มีรสเผ็ด จากพวกไข่ต้ม ไข่เจียว ปลาบั้ง จนกระทั่งเด็กสามารถรับประทานได้อย่างผู้นำ ในการให้อาหารเด็กนั้นจะให้รับประทานข้าวมากกว่ากับข้าว ด้วยมีความเชื่อว่าถ้ารับประทานกับข้าวมากจะเป็นพยาธิ

ในฤดูกาลทำนาถ้าครอบครัวไม่มีป่ญา ตายายช่วยดูแล พ่อแม่จะพาลูกไปทำนาด้วย อาจผูกเปลไว้ใต้ร่มไม้ หรือทำเพิงพัก เมื่อลูกหลับผู้เป็นแม่ก็จะไปทำงาน แต่ถ้าลูกที่โตแล้วก็จะให้นั่งเล่นอยู่ใกล้ ๆ กับที่พ่อแม่ทำงานอยู่ บางครอบครัวจะให้พี่เป็นผู้ดูแลน้อง เด็กที่อยู่ในวัยเรียน จึงมักต้องขาดเรียนเพื่อช่วยเลี้ยงน้อง หรือช่วยดูแลวัวควายแทนพ่อแม่ที่ไปทำงาน สำหรับเด็กที่โตแล้วสามารถเดินและพูดได้รู้เรื่อง พ่อแม่มักให้ไปโรงเรียนกับพี่ นักเรียนที่อยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มักต้องขาดเรียนเพื่อช่วยพ่อแม่ทำนา เพราะเด็กในวัยนี้สามารถไถนา ต้อนนา และเกี่ยวข้าวได้แล้ว สภาพเช่นนี้จะเกิดขึ้นเสมอในช่วงฤดูกาลทำนา

แบบแผนในการประกอบอาชีพ

ประชากรในชุมชนประกอบอาชีพในการทำนา โดยมีที่ดินเป็นของตนเอง เมื่อเสร็จสิ้นจากการทำนาบางครอบครัวจะปลูกถั่วลิสงและบอเป็นอาชีพเสริม บางคนหารายได้เสริมด้วยการรับจ้างทั่วไป เช่น เลี้ยงหมู สร้างบ้าน ตัดและลอกบอ แม่บ้านบางครอบครัวใช้เวลาว่างในการทอผ้าไหม เป็นต้น สำหรับกลุ่มวัยรุ่นมักเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ

สำหรับการประกอบอาชีพในการทำนาของประชากรในชุมชนเป็นการทำนาปี ทำได้ปีละ 1 ครั้ง หากปีใดมีฝนตกต้องตามฤดูกาลก็จะได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ถ้าปีใดประสบภาวะฝนแล้งผลผลิตก็จะลดลงจนบางครั้งไม่มีข้าวที่จะรับประทานได้ตลอดปี ซึ่งนั่นหมายถึงภาระหนี้สินก็จะตามมา เมื่อถึงฤดูกาลของการทำนา ก่อนการปักดำชาวบ้านจะมีการเช่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ด้วยไข่ไก่ต้ม ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นกล้า พร้อมทั้งธูปเทียน ข้าวตอก ดอกไม้ และเหล้า เมื่อเสร็จพิธีการเช่นไหว้จะมีการเสี่ยงทายโดยไข่ไข่ และหัวไก่เป็นเครื่องเสี่ยงทาย นำไข่มาบอกดู ถ้าไข่มีลักษณะเต็มสมบูรณ์ก็แสดงว่าการทำนาในปีนั้นจะได้ผลดี และถ้าไข่ไก่มีลักษณะยาวก็แสดงว่ารวงข้าวจะยาว มีความอุดมสมบูรณ์ดี ในทางตรงกันข้ามถ้าไข่มีลักษณะไม่เต็มและไข่ไก่สั้น ก็แสดงว่าการทำนาในปีนั้นจะได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร จากนั้นจะนำต้นกล้วย ต้นอ้อยไปปลูก และนำต้นกล้าไปปักดำให้ได้ 7 กอด้วยกัน หลังจากการทำพิธีเช่นไหว้ชาวบ้านจะเริ่มปักดำ แต่ละบ้านจะปักดำกันเองภายในครอบครัว โดยใช้แรงงานจากควายในการไถนา สำหรับบ้านที่เสร็จจากการปักดำก่อนก็จะรับจ้างบ้านอื่นต่อไปในการทำนาจะมีการใช้ทั้งปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมี โดยจะให้ปุ๋ยคอกก่อนการปักดำ และใช้ปุ๋ยเคมีเป็นระยะเมื่อปักดำแล้ว เนื่องจากดินเป็นดินทรายที่ขาดความสมบูรณ์จึงต้องใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณมาก อีกทั้งในระยะนี้ชาวบ้านไม่มีรายได้จึงประสบกับปัญหาการขาดเงิน จึงต้องทำ

การกู้ยืมจากนายทุน มีทั้งการกู้มาเป็นเงิน บัญ และของกินของใช้ นายทุนที่ให้กู้ยืมมักจะเป็น พ่อค้าในอำเภอ หรือคนในหมู่บ้านที่มีฐานะดี การชำระหนี้นี้อาจชำระเป็นเงิน หรือชำระเป็น ข้าวก็ได้ ถ้าชำระเป็นข้าวจะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราเงิน 100 บาท ต่อข้าวเปลือก 1 ถึง ถ้ากู้มาเป็นบุยราคาบุยก็จะแพงกว่าราคารานท้องตลาดทั่วไป ซึ่งเท่ากับทางร้านจะคิดดอกเบี้ยไว้แล้ว เจ้าหนี้ยางรายให้ลูกหนี้ทำการชำระหนี้โดยการนำข้าวเปลือกมาขายให้ แล้วซื้ออันราคาต่ำกว่าท้องตลาด ถึงแม้ทางร้านจะให้ราคาต่ำ แต่ชาวบ้านก็ยอมขายให้เพราะเกรงว่าจะกู้เงินหรือเอาบุยจากที่ร้านอีกไม่ได้ เมื่อชาวบ้านเก็บเกี่ยวเสร็จพวกนายทุนจะเอารถมาขนข้าวจากลานนวด บางบ้านถูกขนไปจนเกินครึ่ง สิ่งที่ชาวบ้านทำได้คือยืนมองด้วยความเสียดาย ข้าวที่เหลือจึงมีเพียงแต่พอกินได้ตลอดปี สำหรับครอบครัวที่ไม่มีภาระหนี้สินก็สามารถเก็บข้าวเปลือกไว้ขายเมื่อถึงราคาอันสมควรได้

ในการทำงานของชาวบ้านจะใช้แรงงานจากคนและควายช่วยในการไถนา เป็นการใช้แรงงานในครอบครัวไม่มีการลงแขกช่วยกัน เพราะแต่ละครอบครัวจะต้องเร่งรีบให้ทันกับช่วงที่มีฝนตก ในแต่ละวันพวกผู้ชายจะตื่นแต่เช้ามีคอกออกไปไถนา สำหรับผู้หญิงจะอยู่ดูแลอาหาร ดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านก่อน เช่น ดูแลให้ลูกไปโรงเรียน ให้อาหารสัตว์ เลี้ยง ฯลฯ เมื่อเสร็จแล้วจึงหอบหิ้วข้าวปลาอาหาร ไปให้คนที่ไถนาและเพื่อรับประทานในมือกลางวัน หลังจากรับประทานอาหารเช้า ก็จะลงมือปักดำ จนกระทั่งในเวลาบ่าย จึงไปถอนต้นกล้า เพื่อใช้สำหรับการปักดำในวันรุ่งขึ้นต่อไป ในเวลาเย็นก็จะหอบหิ้วสัมภาระพร้อมกับต้อนวัวควายกลับบ้าน สำหรับการช่วยเหลือกัน หรือการลงแขกจะมีในการนวดข้าว ซึ่งเป็นการนวดโดยใช้รด เป็นเทคโนโลยีอย่างเดียวกับที่นำมาใช้ ดูเหมือนว่าชาวบ้านจะสนุกสนานกับการลงแขกนวดข้าวเป็นอันมาก โดยมีผู้ชายเป็นฝ่ายแรงงาน ผู้หญิงเป็นฝ่ายแม่ครัว เด็ก ๆ จะสนุกอยู่กับการเล่นที่กองฟาง ในงานนี้ผู้เป็นเจ้าของบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหารไว้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาช่วยงานอย่างเต็มที่ ที่ขาดไม่ได้คือ สุรา 40 ดีกรี การดื่มสุราของชาวบ้านนั้นก่อนดื่ม ทุกคนจะรินเหล้าลงกับพื้นเล็กน้อยเป็นการเซ่นเจ้าที่ และเรียกผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมาร่วมดื่มกินด้วย ในการนวดข้าวนี้จะไม่มีการบอกขอแรงกัน แต่จะเป็นการช่วยแบบใครทราบก็ไปกัน หรือ ไปช่วยเพราะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เมื่อเสร็จจากบ้านนี้ก็จะไปช่วยบ้านอื่น ๆ ต่อไป

นอกจากลักษณะของบ้านจะบ่งบอกให้รู้ถึงฐานะความเป็นอยู่ของเจ้าของบ้านแล้ว ยังข้าวยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องแสดงถึงฐานะของเจ้าของได้อีกด้วย บางบ้านมีผู้

ข่าว 2 หลัง ซึ่งนั่นแสดงว่าเจ้าของบ้านมีฐานะดี มีที่ดินจำนวนหลายไร่ และมีความขยัน
ขันแข็งในการประกอบอาชีพ

สภาพความเป็นอยู่ครอบครัว

คนในชุมชนจะมีสภาพความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายทั้งสภาพบ้านเรือน การบริโภค
อาหารและความเป็นอยู่ด้านอื่น ๆ เช่น การแต่งกาย สิ่งของ เครื่องใช้ เป็นต้น จากการที่
ผู้วิจัยเข้าหมู่บ้านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดย
ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์ชาวบ้านที่บ้านของแต่ละคนพบว่า ชาวบ้านมีฐานะความเป็น
อยู่ค่อนข้างยากจน ครอบครัวที่มีฐานะยากจนมีจำนวนน้อย สิ่งที่ได้จากสภาพบ้านเรือน
ขนาดของยุ้งข้าว จำนวนวัว ควาย สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน เช่น การมีรถจักรยานยนต์
วิทยุ เทป โทรทัศน์ ฯลฯ จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้าน ชาวบ้าน และครูใน
โรงเรียนบ้านบ่อน้ำใสเกี่ยวกับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชน แต่ละคนแสดงทัศนะเกี่ยวกับ
เรื่องดังกล่าวว่า

ผู้นำหมู่บ้านบ่อน้ำใส "ฐานะของคนในหมู่บ้านบ่อน้ำใสจะเป็นแบบพอมีพอกิน
ไม่ถึงกับไม่มีจะกิน คนที่ยากจนจริง ๆ มีจำนวนน้อยมาก ถ้าไม่กินไม่เล่น (หมายถึงการดื่ม
สุราและเล่นการพนัน) ก็พออยู่ได้ แต่คนส่วนมากจะมีนิสัยในการชอบดื่มสุรา ไม่ว่าพวง
แต่ไหนก็ซื้อมาดื่มกัน ชาวบ้านกับพริก"

ชาวบ้านหมู่บ้านบ่อน้ำใส "การทานหาพริกก็พอกินพออยู่ในแต่ละปีเท่านั้น ไม่ถึง
กับมีเก็บ ในหมู่บ้านถ้ามีข้าวเปลือกเพียงพอที่จะเก็บไว้กินได้ตลอดปีก็นับว่าดีที่สุดแล้ว จะ
ลาหากันมากก็บิที่แล้งมากไม่ได้ข้าว ภาระหนี้สินก็จะตามมา"

ผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้านบ่อน้ำใส

ตามความคิดเห็นของผม ผมคิดว่าชาวบ้านมีฐานะของความเป็นอยู่
ค่อนข้างยากจน แต่ไม่ถึงกับยากจน ผมถือว่าการมีกินมีใช้โดยไม่ต้อง
อดมือกินมือ อยู่อย่างประหยัดหน่อย ถึงแม้จะไม่มีสิ่งของต่าง ๆ ที่จะ
มาทำให้ชีวิตในครอบครัวสบายขึ้นก็เป็นสภาพความเป็นอยู่ที่อยู่ในเกณฑ์
ดีพอสมควร

ครูโรงเรียนบ้านบ่อน้ำใส

ดูจากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านหมู่บ้านแล้วจะบอกว่า ยากจน คงไม่ได้ เพราะถ้าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านที่เป็นชอทาน หรือมีบ้านเรือน สร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงแฝก ผาทำด้วยใบตองตึงก็เห็นว่าสภาพ ชีวิตของคนที่นี่ดีกว่าหลายเท่า แต่ก็ยังไม่ถึงกับร่ำรวย โดยส่วนรวมจะ อยู่ในระดับปานกลาง มีบางครอบครัวเท่านั้นที่มีฐานะยากจน

ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่าชาวบ้าน มีฐานะความเป็นอยู่ในระดับปานกลาง หรือค่อนข้างยากจนเป็นส่วนใหญ่ ถ้าแต่ละครอบครัวมีความ ความเป็นอยู่อย่างมีชัยสดีก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพ

โดยทั่วไปแล้ว ฐานะทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดสภาพความเป็นอยู่ และการ บริโภคของครอบครัวให้มีความแตกต่างกันแต่ละครอบครัวไม่มากนักน้อย แต่สำหรับประชากร บ้านหมู่บ้านบ่อน้ำใส และหมู่บ้านดงไผ่จะมีความคล้ายคลึงกันมากจนอาจกล่าวได้ว่าไม่แตกต่างกัน สภาพบ้านเรือนจะแตกต่างกันที่แบบของบ้าน ส่วนสภาพภายในบ้านจะมีสภาพเหมือน ๆ กัน กล่าวคือ พื้นบ้านมีปูน ทราย อยู่ตามพื้นทั่วไป จากการที่แต่ละบ้านไม่มีน้ำสำหรับล้างเท้าจึง ทำให้ดินทรายติดตามเท้าเข้ามาในบ้านด้วย เพดานมีหยากไย่ติดอยู่ทั่ว การทำความสะอาด บ้านมีเพียงการใช้ไม้กวาด หรือใช้ผ้าขัดกวาดฝุ่นออกไป ผาผนังบ้านมีเสื้อผ้า สิ่งของ เครื่องใช้แขวนอยู่ระเกะระกะ ดูแล้วทำให้เกิดความรู้สึกว่าเจ้าของบ้านจะไม่ใส่ใจที่จะทำ ความสะอาดและจัดบ้านให้เป็นระเบียบมากนัก นอกจากนั้นบริเวณบ้านยังมีมูลสัตว์ถ่ายไว้ แม้กระทั่งตามพื้นบ้าน บนโต๊ะบ้านก็พบเห็นอยู่เสมอ เพราะทุกครอบครัวจะมีการเลี้ยงเบ็ด ไข่ แบบปล่อยให้หากินเอง อีกทั้งมีคอกวัว คอกควาย อยู่ข้างบ้านทำให้ส่งกลิ่นรบกวนได้ตลอดเวลา แต่ชาวบ้านดูเหมือนจะเคยชินกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จนสามารถอยู่อาศัยได้โดย ปราศจากการรังเกียจ ในเรื่องความสะอาดของร่างกายก็ดูเหมือนว่าชาวบ้านจะให้ความสำคัญ ในการทำความสะอาดไม่มากเท่าที่ควร จะเห็นได้จากการมีเล็บมือ เล็บเท้าที่ยาวและ คาว ฟันมีคราบติดอยู่โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่และวัยเด็ก สำหรับวัยรุ่นจะพิถีพิถันใน การรักษาความสะอาดมากกว่า จากการที่สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวเป็นเช่นนี้มีผล ทำให้เด็กได้รับการปลูกฝังในเรื่องความเป็นระเบียบและการรักษาความสะอาดค่อนข้างไ้โดย การได้เห็นสภาพตัวเด็กจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ และการอบรมเลี้ยงดู

ของพ่อแม่ ผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี เมื่อเด็กเข้าสู่โรงเรียนสภาพความเคยชินกับการไม่
 เครื่องครัดในเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการรักษาความสะอาดทำให้เด็กเรียนยัง
 คงมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับที่อยู่บ้าน แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูแล้วก็ตาม ตัวอย่าง
 ได้แก่ การที่นักเรียนมีคราบโคลนตามร่างกาย เล็บยาว และค้ำ ฟันมีคราบสีเหลืองเกาะอยู่
 แสดงว่า ไม่มีการแปรงฟันที่บ้านของนักเรียน นักเรียนจะได้แปรงฟันที่โรงเรียนหลังจากการ
 รับประทานอาหารมื้อเที่ยง แต่ก็ไม่ได้แปรงฟันทุกคน บางคนยังคงหลบเลี่ยงอ้างว่า ไม่มี
 แปรงสีฟันบ้าง ไม่มียาสีฟันบ้าง เสื้อผ้ามีคราบเปื้อนแสดงให้เห็นว่าสวมใส่มาแล้วหลายวัน
 นักเรียนบางคนผมยาวมีเหา บางครั้งครูต้องทำการตัดให้พร้อมทั้งบ่นว่า พ่อแม่ผู้ปกครองของ
 เด็กไปด้วย นอกจากการรักษาความสะอาดของร่างกายแล้ว การทำความสะอาดห้องเรียน
 นักเรียนยังคงใช้วิธีการทำความสะอาดด้วยการกวาดพื้นอย่างเดียว การเก็บสิ่งของเครื่องใช้
 ในห้องเรียนมักไม่ถูกที่หรือเป็นระเบียบ ตัวอย่างได้แก่ หนังสือที่มีอยู่ในห้องเรียน เมื่อ
 นักเรียนอ่านแล้วก็จะวางกอง ๆ สุมไว้โดยไม่มีการจัดเรียงไว้ให้เป็นระเบียบ ไม่กวาดอาจ
 วางอยู่กับพื้น ด้านข้างบ้าง ด้านหน้าบ้าง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จะ
 รู้จักการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากกว่านักเรียนชั้นอื่น ๆ การที่
 นักเรียนยังคงมีพฤติกรรมดังเช่นอยู่ที่บ้านเป็นผลมาจากสภาพความเป็นอยู่ที่บ้าน อันเนื่องมา
 จากการศึกษาที่พ่อแม่ ผู้ปกครองให้การอบรม สั่งสอน และปลูกฝังนิสัยความเป็นระเบียบและการ
 รักษาความสะอาดให้แก่บุตรหลานอย่างไม่เคร่งครัดนั่นเอง

สิ่งที่เกี่วข้องอีกประการหนึ่งของครอบครัวที่มีผลต่อตัวเด็กโดยตรง นั่นคือ พฤติกรรม
 ในการบริโภคซึ่งจะมีผลต่อสภาพการเจริญเติบโตของร่างกายและสมอง ส่งผลถึงความ
 สามารถในการเรียนรู้และระดับสติปัญญาของนักเรียน

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประชากรในชุมชนมีฐานะค่อนข้างยากจน ในแต่ละปีมี
 เพียงพอกินพอใช้ แต่ที่บ้านจะมีการเก็บข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนาไว้ให้เพียงพอสำหรับ
 รับประทานใน 1 ปี สำหรับอาหารอื่น ๆ นั้นได้จากการเลี้ยงเบ็ด ไก่ ปลา นอกจากนี้แล้ว
 สัตว์และพืชเกือบทุกชนิดยังใช้เป็นอาหารได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูฝนจะมีพืชผักและ
 สัตว์นานาชนิดมากมายให้เลือกนำมาประกอบอาหาร ประเภทพืชผัก เช่น ผักแว่น สำหรับ
 ผักตบ ผักอีอ่อม ผักลีมั่ว ผักติ้ว ผักกระโดน ใบจิก เห็ด ฯลฯ พืชผักต่าง ๆ เหล่านี้จะ
 เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในทุ่งนาและป่าของหมู่บ้าน ประเภทสัตว์ เช่น กบ เขียด หอย ปู

กุ้ง ปลา แมงป่องยักษ์ ตัวบีม แมงกระซอน แมงต๋ยเต่า แมงจิงูน แมงกุดจี แมงเม่า
แมลงทับ ต๊กแตน กิ่งก่า ต๊กแก ดักแด้ไหม ฯลฯ ถึงแม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีสภาพที่มี
ความแห้งแล้งมากกว่าภาคอื่น ๆ ทว่าให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตไม่เต็มที แต่ในช่วงฤดูฝนและ
ฤดูหนาวชาวบ้านจะมีการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น มะเขือ พัก แพง น้ำเต้า บวบ ผักกาด
คะน้า พริก เป็นต้น เป็นการปลูกเพื่อใช้รับประทานในครอบครัวเท่านั้น การบริโภคอาหาร
นิยมรับประทานอาหารประเภทหนึ่ง อย่าง ต้มยำ ส่วนอาหารที่ปรุงด้วยกะทิหรือน้ำมันมาก ๆ
จะไม่เป็นที่นิยมในการบริโภค สำหรับอาหารที่ทุกครอบครัวนิยมรับประทานจนแทบจะกล่าวได้
ว่าขาดไม่ได้ นั่นคือ น้ำพริกปลาร้ากับผักจิ้ม บางทีก็ใช้ปลาจ่อมปรุงด้วยพริกรับประทานกับผักสด
กับข้าว เพียงแค่นี้ก็สามารถรับประทานได้ทั้งครอบครัว และรับประทานได้อย่างเอร็ดอร่อย
อีกด้วย การบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ยังเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน อาหารที่ปรุงแบบ
สุก ๆ ดิบ ๆ ได้แก่ พวกปลาร้า ปลาจ่อม ลาบ ก้อย น้ำตก ชกเล็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เมื่อมีการฆ่าวัว ควาย หรือหมูในหมู่บ้านก็จะมีการบริโภคเนื้อดิบและลาบเลือดสด ๆ ซึ่งกลุ่ม
ที่เป็นคอสุราจะใช้เป็นกับแกล้ม มีการรับประทานโดยไม่คำนึงถึงโรคภัยที่จะตามมา
โดยเฉพาะโรคพยาธิใบไม้ในตับ การรับประทานอาหารในแต่ละมื้อจะรับประทานข้าวมากกว่า
กับ และแต่ละมื้อจะไม่ตรงเวลา บางครอบครัวรับประทานไม่ครบ 3 มื้อ โดยจะรับประทาน
อาหารมื้อเช้าในเวลาใกล้เที่ยงแล้วไปรับประทานมื้อเย็นอีกครั้ง

จากสภาพการบริโภคของครอบครัวที่มีพฤติกรรมบริโภคที่ไม่คำนึงถึงหลัก
โภชนาการ การรับประทานอาหารที่สุก ๆ ดิบ ๆ การรับประทานอาหารไม่เป็นเวลา และ
การรับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ มีผลทำให้นักเรียนบางคนได้รับประทานอาหารไม่ครบ
3 มื้อ บางคนไม่ได้รับประทานอาหารเช้าซึ่งเป็นอาหารมื้อสำคัญ บางคนไม่รับประทาน
อาหารเที่ยง โดยมีเหตุผลว่าไม่รู้สึกลิ่ว นักเรียนส่วนใหญ่อจะรับประทานข้าวมากกว่ากับ ถึง
แม้จะมีกับมากก็จะปล่อยให้เหลือทิ้ง เมื่อผู้วิจัยถามว่าทำไมไม่รับประทานให้หมด คำตอบของ
นักเรียนคือ อิ่มแล้ว กับข้าวที่นักเรียนนำมาจากบ้านสำหรับเป็นอาหารมื้อเที่ยง บางคนมี
น้ำพริก บางคนมีปลาจ่อม ซึ่งนักเรียนจะชอบกันมาก นอกจากนี้ก็มีไข่ ปลาเค็ม ปลากระป๋อง
กบ เขียด ฯลฯ ตามแต่พ่อแม่ผู้ปกครองจะจัดหาให้ การมีพฤติกรรมบริโภคเช่นนี้ ก่อให้เกิด
เกิดผลตามมาคือ นักเรียนหลายคนเป็นโรคขาดสารอาหาร การมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรงสมบูรณ์
เกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้เช่นกัน

การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน

ภาษาที่ประชากรในชุมชนใช้ในการพูด คือ ภาษาเขมร เป็นภาษาในตระกูลภาษามอญ-เขมร (ฉำ ท่องคำวรรณ, 25514) ในระบบเสียงภาษาเขมรมีหน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระเป็นหน่วยเสียงสำคัญ ภาษาเขมรมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบมาก และไม่ใช่วรรณยุกต์จึงไม่มีระดับเสียงสูงต่ำเป็นหน่วยเสียงเหมือนอย่างภาษาไทย แต่ภาษาเขมรทำนองเสียง (Intonation) เป็นการเปลี่ยนระดับขึ้นลงของเสียงในแต่ละช่วงคำพูดและมีการลงน้ำหนักเสียงสำหรับภาษาเขมรที่คนไทยใช้เป็นภาษาไม่มีระบบตัวอักษร คงมีเพียงภาษาพูด (ตะถัน จันทรพันธ์, 2523) ถึงแม้ประชากรจะใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาพูด แต่ส่วนใหญ่มีความสามารถในการฟังและพูดภาษาไทยได้ จะมีก็แต่ผู้อาวุสที่ไม่ได้เรียนหนังสือ และเด็กก่อนวัยเรียนเท่านั้นที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ผู้ใหญ่มองมีความอายที่จะพูดภาษาไทย ด้วยเกรงว่าตนเองจะพูดผิด เมื่อผู้วิจัยสนทนาด้วยภาษาไทยก็จะตอบเป็นภาษาถิ่นเขมร ซึ่งชาวบ้านให้เหตุผลว่าเป็นเพราะพูดไม่ชัด พูดผิด ๆ ถูก ๆ จึงทำให้ไม่กล้าพูดภาษาไทย มีบางครอบครัวที่ใช้ภาษาถิ่นเขมรควบคู่ไปกับภาษาไทยเพื่อฝึกให้บุตรหลานได้เรียนรู้ทั้งสองภาษาไปพร้อม ๆ กัน

สำหรับภาษาถิ่นเขมรที่ชาวบ้านใช้เป็นภาษาพูดนั้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างภาษาพูดที่เป็นคำศัพท์และสำนวนภาษาที่ใช้พูดในชีวิตประจำวันเพื่อเป็นสังเขป ดังนี้

1. คำสรรพนาม

ภาษาถิ่นเขมร	ภาษาไทย
1.1 ยม	ฉัน
1.2 กี้ย	เขา
1.3 แอง	เธอ
1.4 เวียร์	มัน
1.5 เยิง	เรา
1.6 เอาร์	พ่อ
1.7 แม	แม่
1.8 อม	ลุง, ป้า
1.9 ปู	อาผู้ชาย
1.10 ไซ	น้ำผู้หญิง

2. คำนาม

ภาษาถิ่นเขมร	ภาษาไทย
2.1 โดง	มะพร้าว
2.2 สวาย	มะม่วง
2.3 ละโปค	ฝรั่ง
2.4 พกา	ดอกไม้
2.5 จะแก	สุนัข
2.6 เมื่อน	ไก่
2.7 สะวา	ลิง
2.8 เต็มเฉอ	ต้นไม้
2.9 ดบ	ป่า
2.10 อาว	เสื่อ

3. คำกริยา

ภาษาถิ่นเขมร	ภาษาไทย
3.1 เดกลัวะ	นอนหลับ
3.2 บุม	ร้องไห้
3.3 โสบ	รับประทาน
3.4 กาบ	ทัน
3.5 แบก	แตก
3.6 เฟ็ก	ดื่ม
3.7 ชี	กิน
3.8 เติร	เดิน
3.9 อังกุย	นั่ง
3.10 รัวด	วิ่ง

4. สำนวนภาษา

- 4.1 มือคไตแอะ ไร่่มือจะเกา หมายถึง หมดหนทาง
- 4.2 บ็องบอยมนเขียน แกวงมือก่อนเท้า หมายถึง รีบร้อนเกินไป

4.3 สลันรักนมาเบา สลัยเจามาเคาะ รักหลานมากกว่าลูก หมายถึง เมื่อแรกมีลูกก็มีความรู้สึกว่ารักลูกมาก แต่เมื่อมีหลานจะรักหลานมากกว่าลูก

4.4 กะเมียดเบียดคองแองมันบาน มีดจะเหลาค้ามตัวเองไม่ได้ หมายถึง คนมีความรู้บางครั้งก็ช่วยตัวเองไม่ได้ หรือความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด

4.5 ของมีตบานจรัวก หยิบเมงมาจิ้มน้ำพริก หมายถึง คนที่คุยโอ้อวดว่าตัวเองเก่งแต่ทำไม่ได้

4.6 จองอันเจิม คิ้วขมวด หมายถึง คนที่เอาแต่ใจตัวเอง อารมณ์เครียดตลอดเวลา

4.7 อุดแต่แองแจะนะบอระระ ตะกันจะวัยชะนานปะเนิร อวดว่าตัวเองเก่ง แต่เวลาจับเกวียน เกวียนพังแล้วพังอีก หมายถึง คนที่อวดเก่งแต่ทำไม่ได้

4.8 กร็อก ๆ กมัยเตกไทง รัตวเปรยรัตวตชัย กมัยพลิกเอาะเพยอจังกราน อย่างอนตื่นสาย เข้าป่าอย่าลืมเก็บพินกลับบ้าน หมายถึง ำให้ขยันทำมาหากิน

4.9 เทอบอนบานบาบ ทานูญได้บาบ หมายถึง ทานูญบูชาเทพ

4.10 ตูลผสมเตก ส้มแล้วถือโอกาสนอน หมายถึง ตกกะโหลกลอยเงิน

คำอื่น ๆ ผู้วิจัยเสนอไว้ในภาคผนวก

จากข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ประชากรประกอบอาชีพการงานเป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวต่อปีประมาณครอบครัวละ 11,000-20,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละปี เมื่อเสร็จสิ้นจากการงานมีการอพยพไปขายแรงงานในกลุ่มวัยรุ่น ส่วนในวัยผู้ใหญ่จะไปเฉพาะผู้ที่ เป็นพ่อบ้านรดยาห้แม่บ้านเป็นผู้ดูแลลูก การคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอมีสภาพค่อนข้างลำบาก สำหรับผู้ที่ไม่มีรถส่วนตัว เพราะไม่มีรถโดยสารประจำทางผ่านหมู่บ้านจึงต้องเดินด้วยเท้าเพื่อไปนั่งรถโดยสารที่หมู่บ้านอื่น สำหรับชุมชนบ้านบ่อน้ำใสเป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ส่วนชุมชนบ้านคงเ่งเป็นชุมชนที่กำลังพัฒนา แต่สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนทั้งสองชุมชนไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ มีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งประชากรในชุมชนมีความเชื่อถืออย่างยึดมั่น จนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต จะเห็นได้จากการรักษาโรค การเซ่นไหว้ และการเสี่ยงดวงในเรื่องหายใต้ดิน ซึ่งเป็นการฝากความหวังไว้กับอำนาจลี้ลับของภูตผี เทวดา และนางฟ้า ส่วนสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวของคนในชุมชน มีสภาพคล้ายคลึงกันทั้งในครอบครัวที่มีฐานะดี

และครอบครัวที่มีฐานะยากจน นั่นคือไม่พินิจพิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า ตลอดจนกระทั่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ในด้านการรับประทานอาหาร ประชากรในชุมชนยังมีพฤติกรรมในการบริโภคอาหาร ด้วยการการรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ และนิยมรับประทานอาหารที่มีคุณค่าน้อย นอกจากนี้ยังมีการรับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ ซึ่งจะมีผลต่อสุขภาพและภาวะโภชนาการโดยเฉพาะในวัยเด็กที่กำลังเจริญเติบโต

ในด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีความสัมพันธ์กันดุจญาติพี่น้อง ทุกคนรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อกัน จะเห็นได้จากงานบุญต่าง ๆ ที่เจ้าภาพจะต้องจัดเลี้ยงคนทั้งหมู่บ้าน โดยมีสุร่าเป็นเครื่องดื่มน้ำที่สร้างความครึกครื้นให้แก่งาน และวงสนทนาทั่วไป ความขัดแย้งของคนในชุมชนมีเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สามารถประนีประนอมกันได้ โดยมีผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ประสาน

ในด้านการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน จะใช้ภาษาถิ่น เขมร เป็นภาษาพูด บางครอบครัวมีการสอนภาษาไทยให้แก่บุตรหลานก่อนวัยเรียนด้วย สำหรับประเพณีที่สำคัญของชุมชนได้แก่ ประเพณีคนตา ซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบุพการี ในด้านการศึกษาประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ มีผู้ปกครองจำนวนน้อยที่ให้นักเรียนได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา โดยให้เหตุผลว่าฐานะครอบครัวยากจน ระยะทางจากบ้านไปโรงเรียนไกล มีความลำบากในการเดินทาง และมีความต้องการใช้แรงงานจากนักเรียน ซึ่งแสดงถึงระดับการมองเห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากสภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจะพบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนา ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ การท่อมเทเงินในการซื้อหวยติดดิน การจัดงานบุญโดยการจัดงานแบบต๋าน้ำพรึกละลายแม่น้ำ พฤติกรรมการดื่มสุร่าของคนในชุมชน สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวที่เกี่ยวกับความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและพฤติกรรมในการบริโภค สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและภายในครอบครัว ในด้านความเชื่อ ฐานะเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย ความมีระเบียบวินัยและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว การที่คนในชุมชนยังมีสภาพการดำเนินชีวิตดังกล่าว เป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นว่า คนในชุมชนมีการนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับน้อย คนในชุมชนยังคงมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ตามสภาพความเคยชินที่

สั่งสมกันมาแต่เดิม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะส่งผลถึงนักเรียนโดยตรง เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำให้การอบรมขัดเกลาบ่มเพาะนิสัย และคุณลักษณะให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิด หากเด็กมีสภาพแวดล้อมและสภาพครอบครัวที่มีความเชื่อและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตดังกล่าว ก็ส่งผลต่ออุปนิสัย พฤติกรรม ทัศนคติ และการเรียนรู้ของนักเรียน อย่างไรก็ตามไม่ว่าเด็กจะมีสภาพแวดล้อม สภาพครอบครัว และคุณลักษณะเป็นเช่นไร โรงเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข สำหรับบุคคลที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้น ได้แก่ ครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ครูใหญ่และครูผู้สอน แต่การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่ง ต้องได้รับความร่วมมือและมีความสอดคล้องกันระหว่างปัจจัยด้านโรงเรียน ครูใหญ่และการบริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ปัจจัยด้านต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อคุณภาพของโรงเรียน นั่นคือมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรต้องการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย